

Tatjana Hojan*

Slovenski pedagoški časopisi o šolskem vrtu do leta 1900

How school gardens were featured in Slovene educators' magazines until the year 1900

Izveček

V članku so opisani prispevki o šolskih vrtovih v slovenskih pedagoških časopisih, ki so izhajali do leta 1900. To so Šolski prijatelj, Učiteljski tovariš, Slovenski učitelj, Šola in Popotnik. O svojih izkušnjah pri sadjarstvu, zelenjadarstvu, svilarstvu in čebelarstvu so vanje pisali posamezni učitelji, poročali šolski nadzorniki in o njih razpravljali na učiteljskih zborovanjih. Opozarjali so tudi na knjige in revije, ki so obravnavale to področje.

Abstract

The article examines the contributions on school gardens featured in magazines for Slovene educators published until the year 1900. The magazines covered are Šolski prijatelj (School Friend), Učiteljski tovariš (The Teacher's Friend), Slovenski učitelj (The Slovenian Teacher), Šola (The School) and Popotnik (The Traveller). The articles in these magazines on topics such as fruit growing, vegetable cultivation, silk production and apiculture featured accounts of the experiences of various teachers in these fields as well as reports written by school supervisors, and were discussed at teachers' association's meetings and conferences. The articles would often also contain recommendations of books and other magazines for further information on the topics covered.

Uvod

Članek je bil pripravljen ob razstavi Učilnica v naravi: šolski vrt včeraj, danes, jutri, ki je bila odprta v Slovenskem šolskem muzeju novembra 2014. Prikazati želi, kaj so naši pedagoški časopisi pisali o šolskem vrtu do leta 1900 in to za vsak časopis posebej. Upoštevani so vsi prispevki od daljših člankov, poročil posameznih šol, uradnih obvestil, ocen knjig in statistik. Prispevki v posameznih časopisih so obravnavani kronološko.

* Tatjana Hojan, profesorica slovenskega jezika, bibliotekarska svetovalka v pokoju, Slovenski šolski muzej, e-pošta: tatjana.hojan@gmail.com

Do leta 1900 je izšlo pet slovenskih pedagoških časopisov: Šolski prijatelj, Učiteljski tovarš, Slovenski učitelj, Popotnik in Šola. Izhajali so v različni deželah, in sicer Šolski prijatelj na Koroškem, Učiteljski tovarš na Kranjskem, Šola na Goriškem, Slovenski učitelj in Popotnik na Štajerskem.¹

Šolski prijatelj. Časopis za šolo in dom

List je začel izhajati leta 1852 v Celovcu, urejal in založil ga je profesor Andrej Einspieler. Od leta 1853 do 1855 je bilo to glasilo Družbe sv. Mohorja. Leta 1855 so ga preimenovali v Prijatelj, 1856 pa v Slovenski prijatelj. Od leta 1857 naprej je bil cerkveni časopis in ni več prinašal pedagoških člankov.

V našem najstarejšem pedagoškem listu Šolskem prijatelju so že leta 1854 opozorili na važnost sadjarstva, zlasti na deželi. Pozvali so učitelje, ki sadjarstvo že poučujejo, naj napišejo svoje izkušnje.² V istem letniku se je kmalu oglasil učitelj Peter Musi in povedal, da se s tem poukom ukvarja že deset let. V jeseni je učencem naročil, naj nabirajo peške jabolk in hrušk in jih spravljajo, da jih bodo nato sadili. Kjer so učenci imeli vrt, so si izbrali svoj prostor za sajenje, drugi pa so peške prinesli učitelju. V krajih, kjer ni bilo sadja, ga je naročil od drugod, sadje so skupaj pojedli, peške pa shranili. Spomladi so hodili po posameznih vrtovih in pregledovali klice.³

Istega leta je že dana pobuda za ureditev šolskega vrta pri vsaki šoli. C. kr. deželna šolska oblast v Trstu je priporočila, da naj kateheti in učitelji svoje učence uče kmetijstvo, sadjarstvo, vinarstvo ali svilarstvo »*kakor se za potrebe in okoljšine učencev bolje kaže.*« Zato naj bi vsaka šola imela svoj vrt, kjer bi učitelji tudi praktično poučevali.

Tej novici je dodana še ena s Koroške. V Celovcu je učitelj Simon Rudmaš na vrtu koroške kmetijske družbe uredil prostor za šolske pripravnike. Vsak je imel svojo gredo in se vadil potrebnih opravil. Tak prostor in pa učitelj »*bota gotovo veliko pripomogla, da se bojo naši pripravniki v kmetijskih in vertnarskih rečeh dobro izurili.*«⁴

V letniku 1856 je spet prispevek o sadjarstvu na Koroškem. V njem piše, da je ministrstvo ukazalo, da se sadjarstvo poučuje tudi v ljudskih šolah. Tako je sedaj na Koroškem že 13 ljudskih šol, ki imajo drevesnice, in 62 šol, ki imajo za drevesnice že določen prostor in se bo njih pouk lahko kmalu pričel. Za zgled so postavili dre-

1 O pedagoških revijah so izšli naslednji članki in bibliografije avtorice Tatjane Hojan: *Bibliografsko kazalo Popotnik – Sodobna pedagogika: 1880–1980*, Ljubljana, Slovenski šolski muzej, 1983, str. 27–249; *Slovenski učitelji: bibliografsko kazalo: 1872–1877*, Ljubljana, Slovenski šolski muzej, 1988, 104 str.; *Kaj bereta slovenski učitelj in učenec*, Ljubljana, Slovenski šolski muzej, 1999, 111 str.; *Šolski prijatelj*, *Šolski razgledi*, 50, 1999, (23. 1.), št. 2, str. 12; *Učiteljski tovariš*, ibid, (6. 2.), št. 3, str. 12; *Slovenski učitelj*, *Popotnik*, *Šola*, ibid, (20. 2.), št. 4, str. 2.

2 Ljubi moj Tonček! *Šolski prijatelj* (v nadaljevanju ŠP), 3, 1854, št. 4, str. 25–26.

3 Ljubi moj Tonček! ŠP, 3, 1854, št. 9, str. 65–66.

4 Drobtinčice, ŠP, 3, 1854, št. 17, str. 135–136.

vesne šole v »Borovljah, v Lipalji vasi, v Grebinji in na Rudi«⁵ in njihove učitelje, ki uče sadjarstvo.

Učiteljski tovariš. List za šolo in dom

Drugi najstarejši pedagoški časopis je začel izhajati leta 1861 v Ljubljani. Lastnik in urednik je bil učitelj, pesnik in pisatelj Andrej Praprotnik, od leta 1890 pa Slovensko učiteljsko društvo. Do leta 1900 so ga urejali še učitelji: Matej Močnik, Andrej Žumer in Jakob Dimnik. Izhajal je dvakrat mesečno.

Učiteljski tovariš je že v prvem letniku objavil nekaj podatkov o sadjarstvu. Učitelj Lovro Pintar je poudaril velik pomen čebelarstva in sadjarstva v šoli in v članku prikazal način, kako učitelj učence poučuje o sadnem drevju.⁶

Učitelj Josip Raktelj iz Ribnice je v istem letniku objavil članek o pomenu sadja in sadnega drevja in na koncu članka učitelje pozval, naj učence navdušujejo za sadjarstvo, in dodal: »Zavoljo tega pa tudi neprenehoma prosimo, da nam bojo soseske kaj kmali blizu šol primerne prostore za drevesnice odkazale in pripravile, brez katerih učenec res ne more kaj prida storiti za sadjorejo.«⁷ K članku je napisal urednik Andrej Praprotnik opombo: »Naj bi nam naši ljubi tovariši, kateri imajo že drevesnice, povedali – kako so jih dobili, in kako da v njih naj bolj spešno ravnaajo.«⁸

Na to urednikovo opombo se je odzval naslednje leto učitelj Andrej Štamcar. V treh člankih je obravnaval sadjarstvo in svoje izkušnje. Na vprašanje, kako naj si učitelj naredi drevesnico tam, »kjer nima soseske prostora za njo« je napisal: »Jaz sem si jo tako le napravil. Vzel sem od bližnjega sosedu 64 štirjaških sežnjev zemlje za več let v najem. Ogradil sem jo 1 seženj visoko s krajniki, zato, da mi niso kure, zajec ali kaka druga taka stvar kaj poškodovale. Hudobnim ljudem, se ve, se ne more tako zagradi, da bi v drevesnico ne mogli, če jim ravno na misel pride. V mojo drevesnico je prišel tat, kateri mi je pobral 50 hrušic, ki so bile že po tri leta stare in 4 – 5 čevljev visoke. Kar jih ni mogel poruvati, jih je polomil, in tako je bilo moje triletno delo s hrušicami ob tla, – le nekaj majhnih, eno ped dolgih, mi je še pustil. Grede sem naredil 4 čevlje široke, da od obeh strani lahko z roko do srede dosežem; vložil sem jih s krajniki, da se perst v razor ne melje, in tudi da je vse nekako bolj lično. Pognojil sem nekaj s tnalovno, nekoliko pa z živinskim gnojem. Skopal sem ravno tako, kakor zelnik, ter sem perst po verhu lepo ograbil in porahljal. Tako sem pripravil drevesnico, v katero sem potem sejal peške.«⁹ V nadaljevanju je pisal o tem, kako se peške sejejo, kako se sade korenine, o cepljenju in presajanju dreves.

5 Sadjoreja na Koroškem, Slovenski prijatelj, 5, 1856, št. 4, str. 49–50.

6 Lovro Pintar, Nekaj iz sadjereje, Mladi in stari les – razni popki, Učiteljski tovariš (v nadaljevanju UT), 1, 1861, št. 2, str. 23–25.

7 Josip Raktelj, Čimu nam je sadje in sadno drevje? UT, 1, 1861, št. 8, str. 128–129. Podpis: J. R. Ribniški.

8 UT, 1, 1861, št. 8, str. 129. Podpis: Vredn.

9 Andrej Štamcar, O sadjereji, UT, 2, 1862, št. 8, str. 123–125, št. 9, str. 138–141, št. 10, str. 157–158.

V letniku 1862 se je s prispevkom oglasil tudi učitelj Jurij Japel. Opazil je, da se pri nas na deželi budi zanimanje za sadjarstvo in je ob naših cestah že kar nekaj drevoredov s sadjem. Učitelj ima pri tem pomembno vlogo, saj že otroke lahko pouči o koristih sadjarstva. Otroci tako radi nabirajo peške in jih sade v svoje vrtičke. Navaja pa, da bi bilo najbolje, da bi imele šole svoj prostor, kjer bi jih učitelj praktično poučeval. Tudi kraj sam bi imel od tega korist. Kjer pa takega prostora učitelj nima, naj si kljub temu prizadeva učence o sadjarstvu čim več naučiti. Ob tem navaja, da so nekateri »verli, domoljubni učitelji« prej zapuščene občine »z *dobrim sadonosnim drevjem oplešali in požlahtnili*.«¹⁰

Knezoškofijski konzistorij je 21. decembra 1863 razpisal 6 Metelkovih nagrad za učitelje, »*ki posebno obdelujejo slovenščino in sadjerejo v šoli*.«¹¹ Nagrade so bile nato podeljene vsako leto.

O sadjarstvu je bilo precej prispevkov tudi v letu 1865. 24. decembra 1864 je izšel razpis knezoškofijskega konzistorija, ki je določal vprašanja, ki naj jih učitelji obravnavajo na učiteljskih zborovanjih. Pod točko 3 je bilo tudi vprašanje: »*Kako naj in mora marljiv učitelj zbujati ljubezen do sadjoreje in jo uspešno povzdigovati ne le samo pri otrocih, ampak tudi pri šolski srenji, da si tako pridobi pravico do darila, ki je za to odmerjeno?*«¹²

Učitelj s podpisom Podsivoškalski je pisal, kako naj učitelj v krajih, kjer se s sadjarstvom ne ukvarjajo, zastavi svoje delo. Učence naj pelje v naravo, jim pokaže, kako se divjaki kopljejo, jim v šoli pokaže, kako se obrežejo in posadijo. Nekaj naj jih da tudi učencem, da jih posadijo doma. Ko sadje dozori, naj jih opozarja, da peške prinesejo v šolo in jim učitelj nato pokaže, kako se posadijo.¹³

Učitelj iz Preserja Jurij Uranič je pisal, da je po kmečkih vrtovih cepil okrog 200 sadnih dreves. Ukvarjal se je še s svilarstvom, ima pa tudi 3000 svilnih gosenic.¹⁴ Naslednje leto je poročal, da so s pomočjo župana in šolskega inšpektora Andreja Petelina uredili drevesnico na šolskem vrtu in je zdaj šolska last.¹⁵

Tudi iz Polhovega Gradca je učitelj Leopold Božič poročal, da je grofica Blagajeva dovolila, da otroke poučujejo v sadjarstvu v graščinski drevesnici.¹⁶

V Trnovem pri Ilirski Bistrici so poročali o novem šolskem poslopju, ki bo imelo lep prostor za drevesnico. Tja bodo preselili drevesnico pri stari šoli.¹⁷

O pomenu sadjereje so razpravljali tudi na učiteljskem zborovanju v Ribnici in spodbujali učitelje, naj že pri pouku otrokom vzbude ljubezen do sadjarstva in jih po šoli tudi v naravi o njej pouče.¹⁸

10 Matija Japel, Ljudska šola in sadjoreja, UT, 2, 1862, str. 271–273.

11 Iz Ljubljane, UT, 4, 1864, št. 2, str. 32.

12 Iz Ljubljane, UT, 5, 1865, št. 2, str. 32.

13 Podsivoškalski, Besedica o sadjereji, UT, 5, 1865, št. 3, str. 43–45.

14 Jurij Uranič, Iz Preserja, UT, 5, 1865, št. 13, str. 208.

15 Ibid, UT, 6, 1866, št. 11, str. 179.

16 Leopold Božič, Iz Polhovega Gradca, UT, 6, 1866, št. 13, str. 213.

17 Janez Bilc, Iz Ternovega na Notranjskem, UT, 6, 1866, str. 309.

18 Iz Ribnice, (Učiteljski zbor), UT, 5, 1865, št. 12, str. 191.

O tem so razpravljali tudi na učiteljskem zborovanju v Vipavi 6. julija 1865. Pri pouku sadjarstva je potrebno, da ima vsaka šola na deželi svojo drevesnico, sicer je od tega malo koristi.¹⁹

Leta 1866 je učitelj Ivan Tomšič napisal daljši članek o pomenu poljedelstva in kmetijstva ter na koncu pozval slovenske učitelje, da ne smejo še naprej molčati o njunem pomenu, ampak ju čim prej vpeljati v šolo.²⁰

Leta 1867 je v Učiteljskem tovarišu objavljen prispevek učitelja, ki je v ljubljanski okolici opazil dečke, »*ki so se plazili po sadnem drevju in trebili gosenčino zalego*«. ²¹ Zato jih je pohvalil in menil, da naj bi v Tovaršu opozorili učitelje, naj otroke spodbude k temu delu. Poleg tega naj jih učitelj seznanja s pomladitvijo sadnega drevja, zlasti če je na šoli drevesnica.

V odgovor na ta dopis se je oglasil učitelj s Predoselj. Pohvalil je dečke, ki so oskrbovali sadno drevje, in dopisal, da to naroča tudi vsak učitelj, ki ima šolski vrt ali drevesnico. Pri tem pa je dodal, da se v nekaterih krajih »*učitelju terdo godi za par sežnjev zemlje, ki jo potrebuje za šolsko drevesnico, in ga surovi starši še celo zavoljo tega dobrega namena, ali hoče srenjsko drevesnico napravljati, zmerjajo goltnesha itd.*« ²² Nato pojasni, kako je najbolje zaščititi sadno drevje pred gosenicami.

Isti učitelj je napisal tudi članek o sadjarstvu, poudaril njegove koristi in da je tega treba naučiti že otroke. Sam jih uči drevesa cepiti in negovati sadno drevje. Vsak dan naj bi se otroci tega učili kako uro. Poleg tega bi si učitelj s sadjarstvom tudi »*izboljšal svojo pičlo plačo*«. ²³

V letniku 1867 je tudi kratek zapis o učitelju v fari na Vrhu, ki »*pridno sadi in požlahtnuje sadno drevje*« na praznem občinskem prostoru. Prav tako je skrben tudi učitelj pri Fari. ²⁴

O sadjarstvu so razpravljali na zborovanjih učiteljskih društev. Na svojem prvem zborovanju slovenjgraškega društva so na vprašanje »*Koliko realne tvarine in kako naj se spretno vpleta v pouk?*« učitelji menili, da je na deželi premalo pouka o kmetijstvu. Pri vsaki šoli bi moral biti velik vrt, kjer bi se fantje učili sadjarstva, dekleta pa »*umetne sočivjareje*«. Tudi pri vprašanju »*Kaj naj šola stori, da strastnemu hrepenenju po razveselovanju pri otrocih v okom pride?*« ²⁵ so prav tako menili, da k temu največ pripomore sadjarstvo, čebelarstvo, svilarstvo in vlaganje sadja.

To temo so obravnavali tudi na prvem občnem zboru kranjskih učiteljev 15. septembra 1868. Vprašanje, o katerem so med drugim razpravljali, je bilo: »*Kako bi se v ljudski šoli z drugimi nauki združeno pospeševalo umno, narodno gospodarstvo in obertnijstvo?*« ²⁶ Največ je o tem govoril učitelj Srečko Stegnar, ki je v Učiteljskem to-

19 Iz zapisnika učiteljskega zbora v Ipavi, UT, 6, 1866, št. 6, str. 170.

20 Ivan Tomšič, Poljedelstvo in kmetijstvo v ljudskih šolah, UT, 6, 1866, št. 6, str. 165–170.

21 Iz ljubljanske okolice, (Nekaj o sadjereji), UT, 7, 1867, št. 11, str. 79–80.

22 Iz Predoselj nad Kranjem, UT, 7, 1867, št. 8, str. 126.

23 Janez Saje, O sadjereji, UT, 7, 1867, št. 24, str. 377–379.

24 Z nad Kupe, UT, 7, 1867, št. 24, str. 381–382.

25 Iz slovengraške okolice, UT, 8, 1868, št. 5, str. 79–80.

26 Pervi občni zbor ljudskih učiteljev na Kranjskem. UT, 8, 1868, str. 296–297.

varišu svoj govor objavil. Najprej je menil, da se mora učitelj izobraževati na področju kmetijstva in obrti in naj nato to znanje uporablja pri šolskem pouku in to pri vseh predmetih.²⁷

Tudi leta 1868 je zapis o učitelju Francu Muhiču na Vrhu. Ves kraj je poln sadnega drevja in avtor zapisa meni, da bi moral vsak učitelj na Kranjskem na področju sadjarstva storiti le desetino tega, kot je storil ta učitelj. Tako bi bila Kranjska »*kmalu čez in čez lep sadni vert*«. ²⁸

Zapis je tudi iz Postojne, kjer so se prve dni novembra učenci glavne šole na vrtu, ki je zunaj kraja, začeli ukvarjati z delom. Eni so kopali grabenčke, drugi polagali peške in potresali brinjeve osmukane vejice. Učitelj Dermelj jim je razdelil jabolka, ki so zrasla na tem vrtu.²⁹

V naslednjem letniku Učiteljskega tovariša je objavljeno priporočilo deželne vlade, naj se v ljudski šoli poučuje tudi svilarstvo, in sicer tako, kot se ponekod čebelarstvo in sadjarstvo.³⁰ Par številka za tem je priporočilo knjige »*Sviloreja umevno in v podobah razlagana za male sviloprejce*«. Priporočajo jo učiteljem in učencem, saj »*na kratko in prav jedernato razjasnjuje vse, kar je treba vediti mlademu svilorejcu*«. ³¹

O pouku sadjarstva, čebelarstva in svilarstva so poročali tudi na zborovanjih učiteljev, šolskih spraševanjih in v poročilih šolskih nadzornikov. Oglasili pa so se tudi posamezni učitelji.

Učitelj Franc Praprotnik je opisal, kako je pričel pouk v svilarstvu. Od domačega sviloprejca je kupil seme in ga meseca maja razdelil učencem in jim razložil, kako naj z njim ravnajo. Večkrat je šel pogledat, kako napredujejo, in večini učencev so se sviloprejke zapredle. Učence je to delo veselilo in bodo z njim tudi naslednja leta nadaljevali.³²

O svoji izkušnji s svilarstvom je pisal tudi učitelj iz Košane Matija Japelj. Otroci so z veseljem sodelovali in pridelal je veliko semena, ki ga brezplačno ponuja tudi drugim učiteljem. Uspel je kljub temu, da so mu nekateri zelo nasprotovali.³³

Šolski inšpektor za črnomaljski okraj je v dopisu zapisal, da je obhodil svoj okraj in bil zelo zadovoljen z učenci. Učitelje je spodbujal, naj se trudijo, da bo vsaka šola imela vrt za sadjarstvo, in uče otroke kmetijstvo, sadjarstvo, svilarstvo in čebelarstvo.³⁴

Podrobneje je o šolskih spraševanjih na koncu leta v Beli krajini pisal učitelj Jožef Juvan. Največ so se o sadjarstvu in kmetijstvu učili v Črnomlju, Preloki, Vrhu in Dragatušu.³⁵

27 Feliks Stegnar, Odgovor in vprašanje: Kako bi se v ljudski šoli z drugimi nauki združeno pospeševalo umno, narodno gospodarstvo in obertnijstvo? UT, 8, 1868, št. 20, str. 309–310, št. 21, str. 326–327.

28 Od Kupe na Hervaškem, UT, 8, 1868, št. 17, str. 271–272.

29 Josip Benedek, Iz Postojne, UT, 8, 1868, št. 23, str. 367.

30 Iz Ljubljane, UT, 9, 1869, št. 7, str. 112.

31 Iz Ljubljane, UT, 9, 1869, št. 9, str. 144.

32 Fran Praprotnik, Iz pod Stola, UT, 9, 1869, št. 15, str. 230–231. Podpis: Leški učitelj

33 Matija Japelj, Iz Notranjskega, UT, 9, 1869, št. 20, str. 308. Podpis: M. J.

34 Jože Raktelj, Iz Ribnice, UT, 9, 1869, št. 14, str. 213.

35 Jožef Juvan, Iz Črnomlja, UT, 9, 1869, št. 20, str. 306–307, št. 21, str. 325–328. Podpis: J. J.

V letniku 1870 je šolski nadzornik Peter Cebin opisal šolsko spraševanje na posameznih šolah in poročila o njih. Pouk v sadjarstvu omenja v Kranjski Gori, Kamni Gorici, Radovljici, Gorjah, Bohinjski Beli, Bohinjski Bistrici in Srednji vasi.³⁶

Učitelj v Selcih je poročal, da je župan v Selcih dobil ukaz glavarstva v Kranju, da mora napraviti sadni vrt. To je ta tudi storil in zdaj so že dobili primeren prostor za drevesnico. Prejšnjo drevesnico je vzdrževal učitelj sam in tudi užival njene plodove, namesto da bi jo »na korist in povzdigo šolstva.«³⁷

Objavljena je tudi novica, da je deželni odbor v dogovoru z deželno vlado 1000 gold., ki jih je lanski deželni odbor dovolil za pouk v kmetijstvu, razdelil tako, da je 23 učiteljem podaril po 20 gold., 24 šolam pa zbirko vrtnarskega orodja, šoli v Hrenovcih pa 50 gold. za ureditev drevesnice.³⁸

O tem je pisal tudi učitelj Ivan Lapajne v članku o učnih pripomočkih za posamezne šolske predmete v ljudskih šolah. Menil je, da so šole na Kranjskem kar dobro preskrbljene z učnimi pripomočki za kmetijski pouk. Pri tem pa imajo občine bolj malo zaslug, veliko pa cesar, ki je šolam podaril Hartingerjeve gospodarske podobe, med njimi jih je 40 z napisom v slovenščini. Omenja tudi dar kranjskega deželnega zbora 24 šolam. Sadni vrtovi in drevesnice so najboljši pripomoček za kmetijski pouk, ampak žal je bolj slabo, saj jih ima med 90. šolami na Kranjskem le 20 svoj sadni vrt.³⁹

Leta 1871 je Učiteljski tovariš objavil članek Srečka Stegnarja o novi nemški knjigi Šolski vrt. Napisala sta jo moravski deželni poslanec Maks Machanek in profesor in okrajni šolski nadzornik dr. Erazem Schwab, izšla pa je na Dunaju. Srečko Stegnar je že kmalu v začetku svojega poročila o knjigi napisal, da učitelji te knjige ne rabijo, potrebujejo pa sredstva, da bi lahko uresničevali to, kar piše v njej. Zanimivi pa so zanje knjigi dodani načrti, ki kažejo, kakšni naj bi bili vrtovi pri šolah, kako jih lepšati in vzdrževati. Nato iz knjige našteva, kaj vse naj bi imel šolski vrt, in na koncu pove svoje mnenje, da je nemogoče, da bi učitelj poleg rednega pouka lahko vzdrževal tudi tak šolski vrt, ki je opisan v knjigi. »Srenja« bi torej morala poskrbeti tudi za vrtnarja, primeren bi bil cerkovnik, ki bi delal po učiteljevih navodilih in zato prejel »nekoliko odškodnine.«⁴⁰

Leta 1872 je sadjarstvo na šolah omenjeno pri poročilih posameznih učiteljev in ob šolskih spraševanjih. Učitelj iz Šentjerneja Janez Saje je pisal, da je zaprosil kmetijsko družbo za garnituro najpotrebnejšega vrtnarskega orodja, ker nameravajo spomladi napraviti šolsko drevesnico. Otroci so v ta namen prinesli že veliko pešk.⁴¹

Tudi učitelj iz Pivke Lovrenc Kušlan je pisal, da je otrokom sedaj na svojem vrtu pokazal, kako se neguje sadno drevje. Naročil jim je tudi, naj nabirajo peške in koščice, ker bodo jeseni posejali kos njive in jo spremenili v drevesnico.⁴²

36 Peter Cebin, Iz Gorenskega, UT, 10, 1870, št. 1, str. 8–12. Podpis: C.

37 Marko Kovšca, Iz Selc, UT, 10, 1870, št. 6, str. 99.

38 Ogled po šolskem svetu, UT, 10, 1870, št. 16, str. 258.

39 Ivan Lapajne, O učnih pomočkih v naših ljudskih šolah. UT, 11, 1871, št. 6, str. 88. Podpis: L.

40 Srečko Stegnar, Šolski vrt, UT, 11, 1871, št. 15, str. 225–227, št. 16, str. 243–245. Podpis: F. St.

41 Janez Saje, Iz Šent Jerneja na Dolenskem, UT, 12, 1872, št. 1, str. 16.

42 Lovrenc Kušlan, Iz Pivke, UT, 12, 1872, št. 16, str. 255.

Janez Saje je pisal tudi o šolskih spraševanjih v krškem okraju. Pri šoli v Radečah je zapisal, da imajo lepo drevesnico in še mnogo »požlahtnenih dreves, za katero je mogel učitelj dolgo časa koledovati, da je vsaj prostor dobil. Čaka še ograje in težko, da se bode kdo drugi usmiliti, nego sam g. učitelj, če bode hotel zagrajeno imeti.«⁴³

Tudi naslednje leto je pisal, kakšna naj bi bila šola, ki poučuje kmetovalce. Morala bi imeti čebelnjak, dovolj prostora za vrt in drevesnico pa še $\frac{1}{4}$ zemljišča, da bi imel učitelj dve kravi. Šele potem bi lahko poučeval šolsko mladino o vsem, »kar sliši k kmetijstvu.«⁴⁴ Zatem je pisal, da pozna srenjo, ki je pri postavitvi novega šolskega poslopja napravila učitelju gospodarska poslopja hlev in vse ostalo. Vendar se pri nas srenje povečini za to ne brigajo.

V letniku 1874 so s Ptuja poročali, da je na njihovi šoli od 5. marca vpeljan kmetijski pouk. Kmetijska podružnica je šoli prepustila svoj sadni vrt. Za pouk kmetijstva je ustanovljen tudi poseben odbor. Iz višjih razredov hodi k pouku 80 učencev in vsak učitelj poučuje 10 učencev. Pouk je vsak četrtek, prirejali bodo pa tudi izlete, »kteri so tudi kmetijskemu poduku zelo koristni.«⁴⁵

Tudi naslednje leto so poročali o tej šoli. Učenci so se do 15. aprila vadili »v kopuliranju dreves.« Zemljišče so poravnali in rigolali in nastala je lepa drevesnica. Požlahtnjenih je bilo 2000 dreves in 2500 divjakov, 950 dve- in triletnih dreves in 2800 kostanjev, skupaj torej 8250 dreves.⁴⁶

Leta 1875 je bil objavljen tudi »Ukaz ministerstva za bogočastje in poduk dne 19. julija 1875, št. 2868, s katerim se določuje, kako se imajo opravljati šolska poslopja na javnih ljudskih šolah na Kranjskem in kako se ima skrbeti za zdravje po teh šolah.« Pod paragrafom št. 19 je tudi Šolski vrt: Šolski vrt se po selskih občinah tako uravna, da poglavito služi učenikom in učencem za poskušnje in delo pri kmetijstvu.«⁴⁷

V letniku 1876 je zanimiva okrožnica kranjskega deželnega odbora 2. februarja namenjena županstvu in krajevnim šolskim svetom. Piše o kmetijskem pouku v ljudski šoli in po končani šoli. Najbolj pomembno pri tem pouku je, da se vsaj »700 štirjaških metrov ali 200 štirj. sežnje po stari meri zemlje dobi, na kateri se napravi šolski vrt za dejanski pouk v različnih razdelkih kmetijstva, in da se omislijo nekatere majhne priprave, to in uno orodjice, ki je za šolski nauk potrebno. Toliko prostora je vendar skoro povsod lahko brez velicij stroškov dobiti, ter ga stanovitno odločiti za šolski vrt; druge priprave pa tudi ne bodo šoli prizadjale velikih stroškov.«⁴⁸ Nadalje piše, da se bodo stroški obrestovali, saj bodo otroci dobili najboljšo podlago za uspešno kmetovanje.

V junijski številki pa je med novicami tudi ta, da je ministrstvo za kmetijstvo kranjski kmetijski družbi dovolilo podporo za šolske vrtove. Prošnjo mora narediti

43 Janez Saje, Iz Šent-Jernej 6. septembra 1872, UT, 12, 1872, št. 18, str. 287. Brez podpisa.

44 Janez Saje, Iz Šentjerneja na Dolenskem, UT, 13, 1873, št. 13, str. 206.

45 Iz Ptuja, UT, 14, 1874, št. 7, str. 111.

46 Gospodarsko šolo v Ptuju, UT, 15, 1875, št. 6, str. 95–96.

47 Ukaz ministerstva za bogočastje in poduk, UT, 15, 1875, št. 23, str. 362.

48 Okrožnica županstvu in krajnim šolskim svetom o zadevah kmetijskega nauka v ljudskih šolah na Kranjskem, UT, 16, 1876, št. 5, str. 73–75.

krajevni šolski svet in jo utemeljiti, potrdi pa jo predstojnik kmetijske podružnice v tistem kraju.⁴⁹

Pri zapisu o okrajnem učiteljskem zborovanju v Kamniku 3. avgusta 1876 je omenjeno, da je učitelj France Bevk govoril o šolskih vrtovih, pouku kmetijstva ter o varstvu gozdov in ptičev.⁵⁰

Leta 1878 so 26. avgusta učitelji novomeškega okraja imeli letno konferenco. Na njej je imel učitelj Valentin Burnik predavanje *Kaj koristi podučevanje ljudstva zunaj šole seobno glede kmetijstva*. To predavanje je bilo nato objavljeno v letu 1879. V njem je poudaril, da mora učitelj, ki poučuje kmetijstvo, imeti tudi sam kmetijo. Če ima vrt, naj na njem prideluje vse, kar je potrebno za gospodinjstvo. Posebej je pomembno sadno drevje, ker je sadjarstvo na Dolenjskem najbolj zanemarjeno. Učenci naj bodo navzoči, ko bo učitelj sejal, sadil in cepil, in naj mu pri tem pomagajo. Če ima učitelj tudi živino, morata biti hlev in gnojišče vzorno urejena. Poleg tega naj učitelj otroke tudi teoretično poučuje, pomaga pa naj tudi odraslim pri sadjarstvu.⁵¹

V letniku 1878 se član krajevnega šolskega sveta v Velesovem Janez Pilar zahvaljuje posestniku Janezu Sajovicu, ker je podaril šoli zemljišče za šolsko drevesnico.⁵²

V Učiteljskem tovarišu 1880 je učitelj Matija Rant napisal daljši članek, ki ga je pripravil za učiteljsko konferenco v Postojni, ki je bila 7. julija 1880. V njem piše o kmetijskem pouku v ljudskih šolah postojnskega okraja. Otroci naj se uče »*spoznavati prirodnine domačega kraja z ozirom na kmetijstvo, nabirati sadnega in gozdnega drevesnega semena ter ga shranjevati, sejati, rastlinice presajati, oskrbovati in gojiti*.«⁵³ Navaja tudi literaturo, ki naj jo učitelj uporablja, šolskih vrtov pa posebej ne omenja. O kmetijskem pouku je govoril tudi na zborovanju Slovenskega učiteljskega društva 23. septembra. Tu je predlagal, kako naj se učitelji v kmetijstvu pouče. V vsakem šolskem okraju je učitelj, ki je obiskoval kmetijske tečaje, ki so bili na Dunaju, v Gradcu, Gorici, Celovcu in Mariboru. Med letom naj bi poučeval učitelje svojega okraja in jim kaj iz sadjarstva tudi pokazal.⁵⁴

Leta 1883 je Učiteljski tovariš objavil zelo spodbudno novico, da so v koprskem okraju skoraj vse ljudske šole dobile šolske vrtove. Čeprav je bil dopis poslan januarja, pa je napisano, da se učitelj že zdaj pripravlja in misli »*na peške, divjake in drugo, da bode mogel v bližajočej se pomladi, gredice zgraditi, cepiti itd.*« Dalje meni, da bi bilo zelo dobro gojiti tudi zelenjavo, ker sta blizu mesti Trst in Koper, kamor bi jo lahko prodajali.⁵⁵

49 Pobirki, tu in tam, UT, 16, 1876, št. 11, str. 176.

50 Okrajno učiteljsko zborovanje v Kamniku, 3. avgusta, UT, 16, 1876, št. 17, str. 267.

51 Valentin Burnik, Kaj bi koristilo, ako bi učitelj ljudstvo zunaj šole poučeval – vzlasti v kmetijstvu, kaj šoli posamezno, kaj splošno, da bi se povzdignilo kmetijstvo na Dolenjskem, kjer je jako zanemarjeno, UT, 19, 1879, št. 2, str. 23–25.

52 Janez Pilar, Javna zahvala, UT, 18, 1878, št. 22, str. 351.

53 Matija Rant, Vpeljava kmetijskega pouka v ljudske šole Postojnskega šolskega okraja, UT, 20, 1880, št. 19.

54 Matija Rant, Besedica o kmetijstvu, UT, 20, 1880, št. 22, str. 347.

55 Iz Koperskega okraja, UT, 23, 1883, št. 2, str. 30.

Istega leta je nastalo tudi omenjeno predavanje učitelja Valentina Burnika 8. marca v Mengšu. Predaval je o sadnem drevju, *»njegovem pomnoževanju, o šolskih vrteh in napravi drevesnic, o semenu, kako se spravlja, kdaj in kako se seje, o presajanju drevesec in njih shranitvi po zimi, o nabiranju cepičev, o napravljanju cepilnega voska, o cepljenji ...«*⁵⁶

Dopis iz Trnovega pa govori o teoretično-praktičnemu predavanju učitelja Matije Ranta, ki je na svojem šolskem vrtu prikazal sajenje sadnega drevja, okrog 20 »podtaknencev«. Popoldne jim je prikazal, kako se napravi cepilno mazilo, in razlagal načine cepljenja, sajenje in presajanje sadnih dreves.⁵⁷

V letniku 1885 je članek iz Ljubljanskega Lista o šolskih vrtovih. V njem je zapisano, da je najpreprostejše sredstvo za napredek kmetijstva šolski vrt. Pri ogledu šolskih vrtov, ki jih je še vedno premalo, so opazili nekatere zelo zanemarjene, predvsem pa je premalo sadjarstva, kajti v njem je *»velik zaklad, kateri bo pomagal kmetu iz bede.«*⁵⁸

V istem letniku je tudi članek iz Novic o šolskem vrtu, ki je pripravljen po knjigi Aleksandra Mella, profesorja na mariborski pripravnici. Opisan je vzorni vrt, ki ima ob šolskem poslopju zasajene cvetlice, vodnjak in čebelnjak, spodaj pa je zelenjavni vrt in drevesnica, nasadi grmičevja in prostor za kompost. Učitelj je za ureditev takega vrta uporabil kar nekaj let in marsikaj tudi sam plačal.⁵⁹

Istega leta je objavljen tudi krajši članek, kako se napravi šolski vrt. V njem je nekaj že znanih navodil, marveč, da naj bo vrt pri šoli, naj obsega od dveh do štiri are, naj bo ograjen, vendar tako, da se s ceste vidi nanj. Zatem sledi navodilo, kako izkopati zemljo in pripraviti poti med gredicami ter prekopati zemljo že jeseni in nato še spomladi.⁶⁰

V letniku 1887 je učitelj Fran Gabršek objavil nekaj misli o šolskih vrtovih. Šolski vrt naj bo poleg šole in na ravnini, učitelj naj pouk v sadjarstvu vključi v reden pouk, za težja dela naj najame delavce, ki jih plača občina, ta pa naj mu vsako leto nameni sredstva za nakup cepičev in semen. Učitelj pa naj bi drevesa, ki so že za presaditev, izročil krajevnemu šolskemu svetu, ki bi jih razdelil posestnikom.⁶¹

Tega leta je o neurejenih razmerah na področju vzdrževanja šolskih vrtov pisal tudi kmetijski potujoči učitelj Gustav Pirc. Po njegovem naj šolska občina nudi učitelju vse potrebno za vzdrževanje šolskega vrta, učitelj pa naj občini prepusti vzgojena sadna drevesa in ameriško trto. Vse drugo je učiteljeva skrb in tudi korist.⁶²

Za okrajno učiteljsko konferenco ljubljanske okolice 27. julija 1887 je pripravil predavanje učitelj Josip Svetina. Pisal je o pomenu kmetijstva in sadjarstva in pomembni vlogi učitelja pri tem. Med drugim je napisal, da šolski vrt ni le učilnica, ampak tudi prostor za vzgojo mladine, ker si v njem *»blaži duha ter vnema za vse lepo,*

56 Iz Kameniškega okraja, UT, 23, 1883, št. 8, str. 127.

57 Iz Trnovega, UT, 23, 1883, št. 9, str. 142–143.

58 Šolski vrti, UT, 25, 1885, št. 9, str. 130–131.

59 Uzorni šolski vrt, UT, 25, 1885, št. 17, str. 262–264.

60 Kako se napravljajo šolski vrti, UT, 25, 1885, št. 18, str. 282–283.

61 Fran Gabršek, Šolski vrt, UT, 27, 1887, št. 27, str. 76–77. Podpis: G.

62 Gustav Pirc, O troških in dohodkih na šolskem vrtu, UT, 27, 1887, št. 22, str. 344–345.

dobro in blago. » Poudaril je, da morajo drevesnice ljudskih šol vzgajati »plemenito, visokodebelnato sadno drevje«,⁶³ kajti tako si učitelj pridobi ugled med ljudmi.

Zelo zanimiv je dopis iz logaškega okraja, objavljen leta 1888. Piše, da je okrajni šolski svet opozarjal krajevne šolske svete, da posvete pozornost vrtovom, kamor spadajo tudi šolski. Vendar pa naj krajevni šolski sveti zanimanja za vrtove ne izražajo le z besedo, ampak naj nudijo šolskim vrtom tudi denarna sredstva. Krajevni šolski sveti so v proračunu za leto 1888 odmerili za šolske vrtove 10 do 20 goldinarjev, učitelji pa naj jih tudi porabijo za ta namen. Vendar pa je deželni šolski svet izdal tudi ukaz, da lahko samo krajevni šolski svet razpolaga z dohodki šolskega vrta, ker je vrt del šole in zanj krajevni šolski svet tudi prispeva.

Dopisnik ironično meni, da naj učitelj v redu skrbi za šolski vrt, dohodke iz vrta pa mu bo dal krajevni šolski svet, če bo hotel. Omenja tudi ukaz ministrstva za pouk in bogočastje iz leta 1875, ki je določal, da naj se šolski vrt odda učitelju, ki bo poučeval sadjarstvo in vrtnarstvo in bo tudi užival »dohodke vrta«⁶⁴ in dodaja, da sta si dva zadnja ukaza precej nasprotna.

Leta 1889 je bilo objavljeno predavanje učitelja Vojteha Ribnikarja, ki ga je imel na občnem zboru društva učiteljev in šolskih prijateljev logaškega okraja 4. aprila v Cerknici. Predaval je o šolskih vrtovih in kot je povedal, je ta njegov govor namenjen »v povzdigo šolskega vrtnarstva.«⁶⁵ Predvsem je poudarjal pomen sadjarstva, ki naj mu učitelj na šolskem vrtu nameni največ pozornosti. Poleg tega naj goji tudi zelenjavo, kjer naj poučuje predvsem deklice, rože in če je vrt dovolj velik, tudi gozdno drevje. Na vrtu naj bo sedem leh in prostor za ulnjak. Njihovo učiteljsko društvo pa naj ugotovi, katera vrsta sadja »se našim krajem najbolj prilega«, oskrbi naj prave, dobre cepiče, sortimentno sadno drevje in divjake, dobi naj dobra, zanesljiva semena raznih zelenjav in razpošilja semena, podtaknence in cepiče rož.

Na koncu se je tudi on dotaknil vprašanja obdelovanja in dohodkov šolskega vrta oziroma ministrovih ukazov v zvezi s tem. Ukaz 3. novembra 1878 določa, da učitelj, ki poučuje sadjarstvo in vrtnarstvo, tudi uživa dohodke z vrta. Deželni šolski svet za Kranjsko pa je 29. julija 1878 določil, da je šolski vrt del šole in ga vzdržuje šolska občina, zato ona tudi določa, kdo dobi dohodke. Da bi se to vprašanje uredilo, je Ribnikar predlagal, da občina priskrbi šoli šolski vrt, krajevni šolski svet naj plača težaška dela na vrtu in priskrbi za vrt semena, sadno drevje in divjake. Drevesa na šolskem vrtu so last krajevnega šolskega sveta, pridelek zelenjave, cvetja, sočivja in krompirja pa uživa učitelj. Predlagal je tudi, naj društvo pošlje prošnjo s svojimi predlogi krajevnemu in deželnemu šolskemu svetu in pa kranjski kmetijski družbi.

Leta 1890 je učitelj Alojzij Kecelj iz Ihana na kratko opisal, kako praktično izvesti pouk v sadjarstvu. Učenci naj pod nadzorstvom učitelja na šolskem vrtu opravljajo

63 Josip Svetina, Ljudski učitelji in kmetско gospodarstvo, UT, 27, 1887, št. 23, str. 361–363.

64 Iz Logatskega okraja, UT, 28, 1888, št. 1, str. 11.

65 Vojteh Ribnikar, Pouk o kmetijstvu in sadjarstvu po ljudskih šolah, UT, 30, 1890, št. 12, str. 179–181.

sledeča dela: »obrezovanje, obiranje in snaženje sadunosnih dreves, sejanje pešek, presajanje in obrezovanje divjakov in ceplicev, cepitev in precepljevanje.«⁶⁶

Tega leta so v logaškem okraju za okrajno učiteljsko konferenco predlagali, da izdajo učni načrt za pouk v sadjarstvu in kmetijstvu na ljudskih šolah, in pozvali vse šolske voditelje, da se na to tematiko pripravijo. V Učiteljskem tovarišu je učitelj Vojteh Ribnikar iz Dolenjega Logatca objavil članek na to temo. Zapisal je, da mladina nima knjige o sadjarstvu in kmetijstvu, prav tako ni učnega načrta za ta dva predmeta. Vsak učitelj ju poučuje po svoje, zato bi potrebovali tak učni načrt, ki bi bil primeren za ljudske šole logaškega okraja. Sam je nato opisal svoj učni načrt, po katerem poučuje. Kmetijstvo in sadjarstvo poučuje 50 ur na leto, 24 ur je teorije in 26 ur praktičnih vaj na šolskem vrtu, in sicer po eno uro prakse na teden.⁶⁷

Leta 1890 je objavljen tudi ukaz kranjskega deželnega šolskega sveta 30. junija, da je naučno ministrstvo dovolilo 300 goldinarjev za podpore po 25 glđ za izboljšanje šolskih vrtov na Kranjskem.⁶⁸

9. junija 1892 je kranjski deželni šolski svet izdal Organizacijski statut za šolske vrte, ki ga je v nemščini objavil tudi Učiteljski tovariš. Nanj se je odzval anonimni učitelj in dodal svoje pripombe k posameznim točkam. Predvsem je v njem pogršel, naj bodo na šolskem vrtu vrtno lope, čebelnjaki, tople grede in mešalne jame. Ker pa je bilo že v prejšnjih predpisih določeno, da učitelj, ki zapusti šolo, vse na šolskem vrtu zapusti nasledniku, je ta učitelj menil, da je za to potreben sporazum. Če bo učitelj prišel v šolo, kjer šolskega vrta sploh ni, bo na prejšnjem mestu zapustil nasledniku »polno skledo«,⁶⁹ sam pa ne bo imel nič od svojega dela.

V letniku 1893 sta dva ukaza kranjskega deželnega šolskega sveta v nemščini. Prvi »Državne in deželne denarne podpore za izboljšanje šolskih vrtov« je izšel 15. julija, drugi »Kako mora biti šolski vrt urejen, da se more vzglednim imenovati«, pa 10. avgusta.

Tega leta so na kratko omenili tudi zborovanje Zaveze slovenskih učiteljskih društev, ki je bilo tega leta avgusta v Mariboru. Omenili so sekcijo za šolsko vrtnarstvo, na kateri je predaval profesor Janez Koprivnik, ki je bil tudi izvoljen za predsednika te sekcije.⁷⁰

V letniku 1894 ima učitelj Anton Likozar sedem sestavkov o opravilih v šolskih drevesnicah, in sicer za vsak mesec od marca do jeseni.⁷¹

Istega leta so priporočali knjigo profesorja na mariborskem učiteljišču Janeza Koprivnika »Šolski vrt«, ki je namenjena učiteljem - vrtnarjem.⁷²

66 Alojzij Kecelj, Praktična uporaba teorije v kmetijstvu, UT, 30, 1890, št. 6, str. 84.

67 Vojteh Ribnikar, Pouk o kmetijstvu in sadjarstvu po ljudskih šolah, UT, 30, 1890, št. 12, str. 179–181.

68 Podpore za izboljšanje šolskih vrtov, UT, 30, 1890, št. 14, str. 216–217.

69 Nepomuk, O organizacijskem statutu za šolske vrte, UT, 32, 1892, št. 21, str. 289–290.

70 Iz »Zveze slovenskih učiteljskih društev«, UT, 33, 1893, št. 18, str. 218.

71 Anton Likozar, Opravila v šolski drevesnici, UT, 34, 1894, št. 5, str. 69, št. 7, str. 103, št. 10, str. 148, št. 11, str. 166, št. 13, str. 200, št. 15, str. 231, št. 20, str. 310.

72 Šolski vrt, UT, 34, 1894, št. 8, str. 123.

Zelenjadarstvo na šolskem vrtu meseca rožnika.

Ni je bilo menda kmalu že tako neugodne pomladi, da bi z vsem delom na vrtilih tako zaostajali, kakor ravno letos. Mesec vel. traven je pri kraji, a na vrtilih je še skoraj vse golo. Imeti bi morali že lepo solato, kolerabe in zgodnje zelje, a letos je srečen isti, koji ima vsaj zadosti močne sadike, da bode mogel precej v začetku t. m. presajati omenjene vrste. Sadili bomo sredi t. m. tudi že pozno ali zimsko zelje. Solato presajamo cel mesec, kakor tudi kolerabe, kadar imamo pripravne sadike in kakor hočemo imeti, ali bolj zgodno ali bolj pozno vrsto. Do konci meseca menda bomo imeli že pač zadosti močne sadike od pese, koje moramo ta mesec saditi. Pesa se navadno sadi sredi t. m. Kadar peso presajamo prirežemo vsa peresa do polovice, ker se nam veliko raje prime.

Zgodnji krompir bomo t. m. osuli, a pozni okopali in opleti. Predno krompir osujemo, je dobro, da zemljo nekaj dni poprej z razredčeno gnojnico polijemo.

Gredice, na kojih imamo sejano zeleno, peteršil in korenje, bomo pustili opleti, rastline razredčiti, zemljo zrahljati in zeleno z razredčeno gnojnico zaliti.

Sploh pa moramo ta mesec večkrat pustiti vrt opleti, ker drugače se nam tako zaraste, da nam vso zelenjad zamori. V tem meseci nastane že večkrat suša, zato moramo sadike, kadar je suho, priložno zalivati.

Kadar zalivamo, je veliko boljše, da le nekaj gredic zalijemo en večer, a te dobro, kakor pa, da bi vsak večer zalijali vse gredice, a le malo.

V tem meseci sejemo zimsko endivijo vso, kar jo sploh mislimo sejati in nekaj zimske redkvice.

Kdor nima paradižnika še sajenega, naj gleda, da dobi v začetku t. m. sadike, ker drugače se mu ne splača ga saditi, ker v jeseni ne dozori. Proti konci meseca bomo osuli zgodno zelje, in kumare. Dobro je, da omenjene rastline nekaj prej z gnojnico zalijemo.

A. Likozar.

Učiteljski tovariš, letnik 35 (1895), št. 2, str. 193.

Objavljeno je poročilo o avstrijskem šolstvu v letu 1890, kjer je posebej opisana Kranjska. O šolskih vrtovih piše, da so po glavarstvih tako porazdeljeni: največ jih ima Novo mesto, 27, drugi pa: Postojna 26, Kočevje 22, Ljubljanska okolica 21, Kamnik 19, Logatec 18, Črnomelj 16, Krško 15, Litija 13, Kranj 12, Radovljica 5 in Ljubljana 1.⁷³

Predavanje na okrajni učiteljski konferenci za ljubljansko okolico 18. julija 1894 je objavil učitelj na šoli Barje Franc Črnapoj. Namen predavanja je bil spodbuditi učitelje, ki se še niso lotili vrtnarstva. Cvetlice vzbujajo v mladini ljubezen do narave in do vsega lepega. Učenci morajo na šolskem vrtu videti sejanje, pikanje, sajenje in obrezovanje vrtnic. Učitelje je svaril, naj semen ne naročajo po raznih katalogih, ampak

73 Avstrijsko šolstvo v l. 1890 s posebnim ozirom na Kranjsko, UT, 34, 1894, št. 14, str. 217.

naj se posvetujejo z izkušenim vrtnarjem. Svetoval je, katere rože naj bodo v šolskem vrtu, predvsem pa se je posvetil vrtnicam in natančno razložil, kako jih negovati.⁷⁴

Leta 1895 je učitelj Anton Likozar objavil osem člankov o zelenjadarstvu na šolskem vrtu. Za vsak mesec od marca do oktobra.⁷⁵

Leta 1898 je isti učitelj pisal o kmetijskem pouku v ljudski šoli. Predlagal je, naj se kmetijski pouk poučuje na štiri načine, in sicer v vsakdanji šoli, kot samostojni predmet v posebnih urah, v ponavljalni šoli z dečki in nato še z deklicami. V naslednjih člankih je pisal predvsem o lastnostih zemlje.⁷⁶

Istega leta je nadučitelj Franc Rojina na Vačah pisal o sadjarstvu v ponavljalni šoli. Poudaril je predvsem, da je treba učence naučiti drevesa cepiti in saditi, kar naj jim učitelj pokaže na vrtu.⁷⁷

Slovenski učitelj

Izhajal je v Mariboru med letoma 1872 in 1877. Imel je podnaslov: »*List za učitelje, odgojitelje in šolske prijatelje*«. Do leta 1874 je bil njegov založnik in urednik učitelj Ivan Lapajne, od leta 1874 do 1877 pa Učiteljsko društvo za slovenski Štajer v Ljutomeru. Izhajal je dvakrat mesečno.

Tudi v Slovenskem učitelju je nekaj prispevkov o šolskem vrtu. Že v prvem letniku je zanimiv članek nadučitelja Rajmunda Dominkuša o sadnih drevesnicah. Zapisal je, da imamo že kar nekaj šolskih drevesnic, vendar so povečini zapuščene in zaraščene. Pa tudi tiste, ki so na videz urejene, imajo nekaj napak pri notranji ureditvi. Svetoval jim je: »*Recimo, da se v unem kraju druge sadne plemena ne gojijo, kakor jabelka, hruške, češnje, orehi. En primerno veliki del za drevesnico odločenega prostora, pustiti se more za setev, to je sejalnico. Ta prostor se razdeli dalje v 4 enako velike lehe, več leh ni treba, kajti orehi se sejejo tako koj na svoje mesto v drevesnici. Od teh šterih leh se prva ne seje s sadjem, ampak s krompirjem, fižolom i.t.d.; ta se tako rekoč izpočije. Na drugo pridejo jabelka, tretjo češnje, četrto pa hruške. Ko so se drugo spomlad, zasejane drevesca v drevesnico presadile, se pomakne setev za eno leho naprej, tako, da pridejo na prvo izpočito leho – katera se je tudi pognojila – hruške, na drugo – kjer so bile pred to leto jabelka, pridejo češnje, na mesto češenj pa jabelka.*« Na ta način naj se kolobari tako, da »vsako leto vsacega sadja ena leha z nova zasadi, eno pokoplje, eno pa počitku prepusti.«⁷⁸

V istem letniku je o kmetijstvu pisal učitelj Blaž Pernišek. Poudarjal je, da bi moral biti učitelj seznanjen s kmetijstvom in je navedel nemško in slovensko literaturo,

74 Franc Črnagoj, Cvetličje v šolskem vrtu, UT, 34, 1894, št. 15, str. 225–228, št. 16, str. 246–249.

75 Anton Likozar, Zelenjadarstvo na šolskem vrtu, UT, 35, 1895, št. 6, str. 107, št. 7, str. 128, št. 9, str. 157, št. 11, str. 193, št. 13, str. 226, št. 15, str. 260, št. 16–17, str. 288, št. 20, str. 339.

76 Anton Likozar, Kmetijski pouk v ljudski šoli, UT, 38, 1898, št. 31, str. 236.

77 Franc Rojina, Sadjarstvo v ponavljalni šoli, UT, 38, 1898, št. 33, str. 250–252, št. 35, str. 268–269.

78 Rajmund Dominkuš, O notranji uredbi sadnih drevesnic ljudskih šol, Slovenski učitelj (v nadaljevanju SU), 1, 1872/73, št. 22, str. 266–268. Podpis: R. D.

s katero naj bi si pomagal. Seveda pa mora imeti tudi šolski vrt. Ta naj ne bo »*niti pre suh, niti pre moker, da bode mogel ustrezati brojnišemu rastlinstvu*«. Lahko se goje tudi kakšne tuje rastline in je tako lahko »*poskuševališče tudi odraslim slušateljem*«. Šolski vrt bi moral biti na lepem kraju, ne pa v »*kakošnej luži ali kdo zna v kako slabo izbranem kraju*«. Omenil je vrt pri Ljutomerski šoli, ki so ga priskrbeli »*ondašnji vrli Slovenci*«. Zatem je pisal o pomenu sušilnice za sadje in gnojišču, pri pridelovanju vina pa svetoval, naj učitelj uči učence »*galizovanja*«, »*kaptalizovanja in*« »*petiotizovanja*«. ⁷⁹

Učitelj Ivan Lapajne se je v tem letniku zahvalil sadjarju Dominiku Čolniku iz Drvanje, ki je daroval cepiče Ljutomerski šoli. ⁸⁰

Omenjeno je tudi letno poročilo Ljutomerske šole za šolsko leto 1872/73. V njem je podatek, da so kmetijstvo poučevali v 3. in 4. razredu kot samostojen predmet in da je na šolskem vrtu zasajenih okoli 4000 jabolčnih in hruškinih dve- in triletnih divjakov, učenci pa so se ukvarjali tudi s svilarstvom. ⁸¹

V naslednjih letnikih Slovenskega učitelja je le nekaj krajših poročil o šolskih vrtovih. Leta 1875 je nek učitelj kritično pisal o nekaterih štajerskih šolah v ptujski okolici. Za Vurberg je omenil, da se je šola razširila v dvorazrednico, občina pa je kupila majhno posestvo, kjer je dovolj prostora za pouk v poljedelstvu in sadjarstvu. ⁸²

Objavljen je tudi odlomek iz poročila »naučnega ministrstva« za leta 1874 o štajerskem šolstvu. Tam je omenjeno, da se je pouk v kmetijstvu zelo razširil in dosegel dobre rezultate posebno v Radgoni, Negovi, Sv. Petru pri Radgoni in Sv. Juriju v Slovenskih goricah. ⁸³

Odlomek iz istega poročila je objavljen tudi za šole po Kranjskem, Koroškem in Primorskem. Piše, da so poučevali poljedelstvo po 20, v čebelarstvu po 13, v sadjarstvu po 99 in svilarstvu po 10 šolah. ⁸⁴

V zadnjem letniku Slovenskega učitelja je sadjarstvo omenjeno v prispevku učitelja Matije Ranta, ki je predaval na okrajni učiteljski konferenci v Senožčah 6. junija 1876. Povedal je, da je v vseh krajih svojega službovanja uvajal sadjarstvo in da njegov trud ni bil zaman. Učiteljem je svetoval, da poučujejo skupaj učence vseh oddelkov, jih vodijo na šolski vrt, skupaj naj ga obdelujejo, sejejo, plevejo, presajajo in zalivajo. Učitelj naj jim tudi pokaže, kako se drevesa »*požlahtnjujejo*«. ⁸⁵

79 Blaže Pernišek, Misli o važnosti kmetijstva, SU, 1, 1872/1873, št. 16, str. 187–190, št. 19, str. 225–229, št. 26, 324–326, št. 30, str. 391–392.

80 Ivan Lapajne, Javna zahvala, SU, 1, 1872/1873, št. 10, str. 131.

81 Poročilo narodne šole v Ljutomeru, SU, 1, 1873, št. 25, str. 320.

82 Iz ptujske okolice, SU, 3, 1875, št. 1, str. 10.

83 Štajersko šolstvo 1874. leta, SU, 3 1875, št. 6, str. 85.

84 Narodno šolstvo 1874. leta po Kranjskem, Koroškem in Primorskem, (Posnetek iz poročila naučnega ministrstva), SU, 3, 1875, št. 7, str. 101.

85 Matija Rant, Kako se učenci različnih oddelkov ob enem skupaj zdavno in koristno podučujejo? SU, 4, 1876, št. 16, str. 250.

Šola. Glasilo goriških učiteljev

Izhajalo je v Gorici med letoma 1880 in 1885 štirikrat letno. Založnik in urednik je bil učitelj Vinko Črnič, upravnik pa nadučitelj Tomaž Jug.

V prvem letniku glasila Šola je v poročilu o stanju šolstva na Goriškem v šolskem letu 1878/79 omenjeno tudi kmetijstvo. Ministrstvo ga je podpiralo, dvema občinama kupilo šolski vrt, tistim, ki so ga že imeli, pa pomagalo pri vzdrževanju. Desetim šolam je kupilo potrebno orodje in nagradilo učitelje, ki so uspešno poučevali kmetijstvo. Šolskih vrtov je bilo v tolminskem okraju 4, v goriškem 9, sežanskem 3 in gradiščanskem 10.⁸⁶

V četrtem letniku je prispevek Kmetovalstvo, kjer so podali učiteljem v ljudski šoli nekaj gradiva za pouk, predvsem o lastnostih zemlje.⁸⁷

V tem letniku je članek o pouku kmetijstva v nadaljevalnih šolah, kjer pa so omenjeni tudi šolski vrtovi. Za sežanski okraj piše, da imajo vrtove šole v Sežani, Tomaju in Velikem Dolu, šole v Komnu, Brestovici in Gorjanskem pa imajo na voljo zemljišča, ki bi jih lahko uporabile za praktični pouk. V tolminskem okraju ima šolske vrtove le sedem šol, tudi primernih zemljišč ni. Vzrok, da kmetijski pouk ni uspešnejši, je, da ni primerne kmetijske knjige za pouk v šoli, ni dovolj usposobljenih učiteljev, občine pa imajo premalo denarja, da bi pouk podprle.⁸⁸

Popotnik

Kot List za šolo in dom je začel izhajati leta 1880 v Celju. Založnik in urednik je bil učitelj Miha Žolgar. Od leta 1883 je izhajal v Mariboru, kjer je bil založnik in urednik učitelj Miha Nerat. Leta 1890 ga je prevzela Zaveza učiteljskih društev in je postal njeno glasilo s podnaslovom Časopis za učitelje in prijatelje šole. Izhajal je dvakrat mesečno.

Že v prvem letniku je urednik lista, učitelj Jakob Lopan, objavil daljši prispevek o šolskem vrtu. Namen članka je bil poročati o *»važnosti, namenu in načertu šolskih vrtov po deželi.«* Vrt je važen, ker pozitivno vpliva na duševno in telesno vzgojo učencev, njegov namen pa je *»poduk v poljedelstvu in vertnariji, v sadje- in vinoreji, če je mogoče tudi v čebelarstvu in svilopreji in razširjanje boljših semen in sadja med ljudstvom.«*

Vrt naj bi imel od dva do osem arov, kajti vrt pod enim arom ni vrt, ampak greda. V članku je točno razložil, kako naj bo vrt razdeljen in kje naj bodo posamezne vrtnine. Članku je dodal tudi slikovno prilogo. Na koncu članka je še posebej poudaril pomen cvetlic na šolskem vrtu in dodal, da v vaseh, *»kjer gojijo deklice cvetlice po vertih in oknih, mladeniči pa sadna dreva v sadunosnikih; kjer gospodinja s svojo hčerko umno*

86 O stanju šolstva na Goriškem leta 1878–9, Šola, 1, 1880/81, št. 1, str. 31.

87 Kmetovalstvo, Šola, 4, 1883/84, št. 2, str. 55–60.

88 O poučevanju kmetijstva v spopolnjevalnih in nadaljevalnih šolah v obče in o šolskih vrtih posebej na Goriškem, Šola, 4, 1883/84, št. 3, str. 69–71.

*obdeluje domači vert; tam kjer se v prostih urah zbirajo kmetje v vertih pri čebelnjaku, ter se pogovarjajo o kmetijskih opravkih; tam ni pomanjkanja, tam je doma blagostan!*⁸⁹

V letniku 1882 je o pouku kmetijstva na ljudski šoli pisal učitelj Josip Lasbahar. Napisal je, da to žal ni poseben predmet, da pa učitelj o tem lahko pripoveduje pri drugih predmetih, zlasti pri prirodoopisu. Praktično pa jih o kmetijstvu lahko pouči le na šolskem vrtu. V članku je najprej pisal o kmetijstvu na splošno, nato pa o tem, kako naj učitelj pridobi zanimanje učencev. Ker nekateri učenci pridejo v šolo že precej pred poukom, naj to priložnost izrabi in jih takrat pelje na šolski vrt ter jih v pogovoru z njimi poučuje. Vsako leto pa naj učitelj pelje učence na izlet po vaških vrtovih.⁹⁰

V letniku 1883 je učitelj Franc Praprotnik napisal dva daljša sestavka o šolskih vrtovih. V prvem je najprej obravnaval pomen dela pri otrocih in kaj o tem menijo znani pedagogi. Posebej se je zadržal pri Antonu Martinu Slomšku, ki je posebej poudarjal pomen sadjarstva, ki je »prekorientna stroka kmetijstva« in naj jo učitelji pridno goje. Praprotnik je opisal pomen učiteljevega dela na tem področju in omenil nekaj znanih učiteljev - sadjarjev, ki so že pokojni, a bo njihov spomin še dolgo živel. Za tem opisuje pomen sadjarstva na vzgojo otrok in kako naj bo šolski vrt urejen, da bo »kinč vsake šole.«⁹¹

Drugi članek je bil posvečen sadjarskemu pouku v ljudski šoli. V njem je pojasnil, kako si prizadevati za dvojni pomen pouka sadjarstva, to je, da si učenci pridobe najnujnejše teoretično in praktično znanje in da se jim zbudi ljubezen do tega predmeta. Opisal je učiteljevo delo spomladi, ko naj priredi gredice, jih pognoji, nato pa cepi. Pri teh opravilih naj bodo navzoči tudi učenci. Zlasti cepljenju drevja je posvetil posebno pozornost, nato pa pisal o sajenju. V šolskem vrtu je važno, da se pripravijo tudi krmilnice za ptice. Na koncu je priporočal tudi literaturo o sadjarstvu, zlasti knjigo Juliusa Jablonzyja *Der Schulgarten am Lande* in revijo *Der praktische Obstzüchter in Umnege sadjerejca*.⁹²

Praprotnik je napisal tudi obsežen članek o cepljenju dreves.⁹³ V rubriki Slovestvo je predstavil knjigo G. Stolla *Obstbaulehre*, ki je prirejena prav za učitelje in je opremljena tudi z lesorezi in jo toplo priporočal.⁹⁴

V tem letniku je tudi dopis iz Maribora, ki poroča, da je bilo ustanovljeno Sadjejsko društvo za politični okraj Maribor, ki naj bi skrbelo tudi za šolske vrtove. Med odborniki so bili tudi nekateri učitelji. Društvo je razdelilo 3000 divjakov desetim šo-

89 Jakob Lopan, O šolskih verteh, Popotnik (v nadaljevanju P), 1, 1880, št. 5, str. 65–68, št. 6, str. 81–83.

90 Josip Lasbahar, Uk v kmetijstvu na ljudski šoli, P, 3, 1882, št. 6, str. 102–104, št. 8, str. 120–122.

91 Franc Praprotnik, Imenitnost šolskih vrtov v etičnem oziru, P, 4, 1883, št. 1, str. 5–7, št. 2, str. 21–23.

92 Franc Praprotnik, Sadjerejski pouk v ljudskeji šoli, P, 4, 1883, št. 4, str. 57–58, št. 5, str. 68–71.

93 Franc Praprotnik, Kako je cepiti z očesom, P, 4, 1883, št. 14, str. 214, št. 15, str. 232.

94 Franc Praprotnik, Obstbaulehre. Erziehung und Pflege unser Obstbäume und Fruchtstraucher für Freude des Obstbaues besonders für Volksschullehrer, von G. Stoll, P, 4, 1883, št. 5, str. 72–73. Podpis F. P.

lam mariborskega političnega okraja, tem pa je ravnateljstvo sadjarske šole v Mariboru dodalo nekaj cepičev.⁹⁵

Tudi iz Šentjurja so poročali o »*Cesarjevič Rudolfovem sadjerejskem društvu za Spodnji Štajar*«. Učitelji se zelo zanimajo zanj in so njegovi člani. V občnem zboru 20. maja 1883 so sklenili, da bodo nekatere učitelje, ki so dobri sadjarji, poslali na teren, da bodo poučevali kmete v slovenščini.⁹⁶

Leta 1884 je bilo med Novicami zapisano, da so v preteklem šolskem letu na 50. šolah poučevali kmetijstvo. V slovenskem delu Štajerske so kmetijstvo poučevali v celjski okolici v Čadramu, v celjskem okraju v Vranskem, Konjicah in Šmarju, v ljutomerskem okraju v Sv. Juriju, Kapeli, Mali Nedelji, Sv. Križu, Ljutomeru, Negovi in Sv. Petru, v mariborskem okraju na Jarenini, v Lembahu, Mariji v Puščavi in Sv. Petru, v ptujskem okraju pri Sv. Barbari, v Ormožu, Veliki Nedelji, Hajdini, Kostrivnici, Sv. Križu, Središču in Rogatcu; v brežiškem okraju v Brezicah in v slovenjgraškem okraju v Slovenj Gradcu in Mahrenbergu. Objavljena so bila tudi imena učiteljev, ki so prejeli državno nagrado 400 goldinarjev.⁹⁷

Učitelj Franc Praprotnik je tudi leta 1885 objavil prispevek o obrezovanju dreves. Poudaril je vlogo učitelja pri tem in podal 12 nasvetov pri tem opravilu. Porezana drevesa lahko sadjarji pošljejo dunajskemu listu Obst- und Weinbau, ki najboljša drevesa tudi nagrade.⁹⁸

Istega leta je učitelj Lovro Serajnik s Prihove pisal o tem, da nekaterim učiteljem očitajo, da v drevesnicah goje krompir. Pojasnjuje, da je treba zemljišče, kjer so bila 6 let drevesa, prekopati, pognojiti in zasejati s sočivjem. Krompir je najprimernejši, ker se ga najlažje spravi, žit pa se na tisto zemljišče ne sme sejati, drugo zelenjavo pa ima učitelj že v svojem vrtu.⁹⁹

V letniku 1885 je med novicami tudi podatek, da je minister za poljedelstvo imenoval profesorja na mariborskem učiteljišču Aleksandra Mella za nadzornika šolskih vrtov.¹⁰⁰

Leta 1886 je učitelj Ivan Lapajne objavil članek o vplivu ljudske šole na kmetijstvo. Med drugim je zapisal: »*Neobhodno je tedaj tudi kmetu treba nadaljevalnega izobraževanja in ljudska šola ima poklic postaviti temelj temu nadaljevanju*«. Zato pa mora imeti ljudska šola knjižnico, kjer so knjige s področja kmetijstva, zbirka škodljivih mrčes, herbarij domačih zelišč in kmetijsko orodje. Veliko vlogo ima tudi šolski vrt, kajti »ni ga kraja, kjer bi se tako oživljal in okrepčeval duh in telo učitelju in učencem.«¹⁰¹ Če pa ima tudi učitelj zemljišče, ima dovolj priložnosti, da je za zgled, kako kmetovati.

95 Franc Hauptmann, Iz Maribora, P, 4, 1883, št. 8, str. 126. Podpis: H.

96 Iz Št. Jurja ob južni železnici, (Učiteljstvo in »Cesarjevič Rudolfovo sadjerejsko društvo za Spodnji Štajar«), P, 4, 1883, št. 12, str. 190.

97 V kmetijstvu so se na Štajerskem, P, 5, 1884, št. 3, str. 46–47.

98 Franc Praprotnik, Kako je drevesa snažiti, P, 6, 1885, str. 53–55.

99 Lovro Serajnik, Poslano, P, 6, 1885, št. 10, str. 158.

100 Minister za poljedelstvo, P, 6, 1885, št. 13, str. 207.

101 Ivan Lapajne, Kakšen vpliv ima ljudska šola na razvoj in povzdigo kmetijstva, P, 7, 1886, št. 8, str. 113–114, št. 9, str. 129–130. Podpis: L.

Nepodpisan avtor je tega leta objavil članek, kako otroke poučiti o varstvu rastlin in živali. V šoli je to mogoče skoraj pri vseh predmetih, praktično pa je to možno na šolskem vrtu. Vsak dan naj bi bil učitelj z učenci na vrtu in jih poučeval, obdeloval z njimi grede in jih učil rediti živali.¹⁰²

Učitelj Lovro Serajnik iz Prihove je opisal svojo izkušnjo s sejanjem ameriškega in ruskega ovsa. Z učenci je v šolskem vrtu obojega posejal in je zlasti ameriški bogato obrodil in je »pravi kinč šolskemu vrtu.«¹⁰³ Z veseljem bo podaril nekaj tega semena šolskim vrtnarjem.

Franc Praprotnik je pisal o nemški knjigi Fr. Langauerja Šolski vrt. Zanj je to ena najboljših knjig o šolskem vrtu, ki natančno opisuje delo na njem in »v njej se razpravlja tudi metodika šolskega vrta.«¹⁰⁴ Napisal jo je velik prijatelj šolskega vrta in jo priporoča.

Leta 1887 je učitelj Tomo Grah iz Šentjurja pisal o svoji izkušnji pri ustanovitvi Šolskega sadnega društva. Piše, da so šolski vrtovi po večini premajhni, da bi se v njih gojilo veliko sadnega drevja. Učitelje spodbuja, naj ustanove v svojih krajih sadna društva, kupijo dveletne divjake in jih razdele posestnikom.¹⁰⁵

Tega leta sta izšli tudi dve poročili o knjigah. Prva je *Kmetijsko berilo za nadaljevalne tečaje ljudskih šol in gospodarjem v pouk*, ki jo je spisal Ernest Kramer. Napisal jo je po naročilu ministrstva za kmetijstvo in naj bi bila tudi vodilo učiteljem pri poučevanju kmetijstva v osnovni šoli. Obravnava kar nekaj kmetijskih strok, posebej pa je pisec poročila pohvalil »čist jezik«.¹⁰⁶

Druga je bila knjiga Riharda Dolenca, vodje deželne kmetijske šole Grm. Pisal je o sadjarstvu, namenjena je bila predvsem drevesnicam pri ljudskih šolah. Knjiga je imela tudi številne slike, ki so pojasnjevale berilo, po katerem lahko vsak sadjar uredi drevesnico.¹⁰⁷

Leta 1888 je učitelj Franc Praprotnik pisal o tem, kako naj slovenska mladina počasti 40. leto vladanja cesarja Franc Jožefa I. Predlagal je, da se pri vsaki šoli posadi drevo, najbolje sadno. V krajih, kjer ni dreves, naj si jih šolski voditelji nabavijo v drugih drevesnicah.¹⁰⁸

102 Kako in pri kateri priliki se ima deca o varstvu živali in rastlin poučiti? P, 7, 1886, št. 14, str. 209–210, št. 15, str. 227–228.

103 Lovro Serajnik, Iz Prihove, (Nekaj za šolske vrtnarje), P, 7, 1886, št. 19, str. 306.

104 Franc Praprotnik, Der Schulgarten, (Anleitung zur Errichtung, Pflege und pädagogischen Verwerthung desselben), P, 7, 1886, št. 4, str. 59. Podpis: -k.

105 Tomo Grah, »Šolsko sadno društvo«, P, 8, 1887, str. 50–53.

106 »Kmetijsko berilo« za nadaljevalne tečaje ljudskih šol in gospodarjem v pouk po nalogu vis. c. kr. kmetijskega ministrstva, P, 8, 1887, št. 4, str. 57–58.

107 »Sadjar- ali ovočarstvo, I. del, Navod k umnemu izgojevanju lepega, krepkega sadnega drevja s posebnim ozirom na osnovo, ureditev in oskrbovanje drevesnic ljudskih šol, P, 8, 1887, št. 11, str. 172.

108 Franc Praprotnik, Kako naj slovenska mladina obhaja 40-letni spomin vladarstva Njih Veličanstva Franca Jožefa I., P, 10, 1889, št. 1, str. 2–5.

Med novicami je podatek o nagradah za pospeševanje sadjarstva, ki so jih od države prejele šole v Laporju, Razvanju, Spodnji Polskavi, Cvenu in učitelj Janez Stoeger pri Sv. Petru pri Mariboru.¹⁰⁹

Na razstavi, ki so jo v Celju priredili ob 40-letnici cesarjeve vlade med 26. septembrom in 1. oktobrom 1888, so številne štajerske šole razstavile tudi pridelke in načrte šolskih vrtov. Nekatere šole so prejele tudi odlikovanja. Bronasto medaljo za šolski vrt so dobile šole: Čadram, Leitersberg-Krčevina, Št. Lovrenc pod Prežinom in Ponikva.¹¹⁰

Tega leta so poročali tudi o reviji in knjigi. Učiteljem so priporočali revijo Kmetovalec, ki je začela izdajati prilogo o šolskem vrtnarstvu, in knjigo Gustava Pirca, tajnika kranjske kmetijske družbe Vrtnarstvo, ki jo je napisal po naročilu kmetijskega ministrstva. Pripravljena je bila kot priročnik za obdelovanje in oskrbovanje šolskih vrtov. Imela je tudi 180 ilustracij.¹¹¹

Leta 1889 je bila objavljena statistika šolskih vrtov na Koroškem v letu 1887. Podatki so bili za naslednje šolske okraje: Celovec, Št. Vid, Velikovec, Beljak, Špital in Šmohor.¹¹²

Na II. glavni skupščini Zaveze slovenskih učiteljskih društev, ki je bila 25. in 26. maja 1890 v Celju, je učitelj Franc Praprotnik govoril o vlogi učitelja pri pouku kmetijstva. Predaval je o pomenu kmetijstva od najstarejšega zgodovinskega obdobja, položaju kmeta in važnosti kmetijskega pouka že v ljudski šoli.¹¹³

Med dopisi je tudi podatek, da je kranjski deželni odbor podelil podpore »iz deželnokulturnega zaklada« za šolske vrtove: Borovnica, Vipava, Poddraga in Trboje. Obljubljena pa je tudi podpora za šolski vrt v Dvoru, Trnju in na Gočah.¹¹⁴

Učitelj Radoslav Knaflič je poročal, da bo na mariborski kmetijski šoli nadaljevalni kmetijski tečaj za štajerske učitelje. Trajal bo pet tednov, predavali pa bodo učitelji na tej šoli. Janez Koprivnik bo predaval o šolskih vrtovih.¹¹⁵

Leta 1890 je med revijami poročilo o zagrebški reviji Školski vrt. Podana je vsebina prve številke v letu 1890 in priporočilo slovenskim učiteljem.¹¹⁶

Leta 1891 je Popotnik objavil daljši članek nepodpisanega avtorja o šolskem vrtu. Pričel je s šolskim zakonom 14. maja 1869, kjer je 63. člen določal, naj se pri šolah pripravijo šolski vrtovi. Od takrat je število šolskih vrtov vedno bolj raslo. Navaja tudi statistiko za leto 1891, kjer upošteva šole s slovenskim učnim jezikom. Na Kranjskem naj bi bilo 167 šolskih vrtov in 3 drevesnice, na Štajerskem 85 šolskih vrtov

109 Nagrade za pospeševanje sadjarstva, P, 9, 1888, št. 5, str. 80.

110 Šolstvo v celjski razstavi, P, 9, 1888, št. 19, str. 288–289.

111 Novice in razne stvari, P, 9, 1888, št. 2, str. 32, št. 13, str. 208.

112 Koroško, (Statistika šolskih vrtov 1887. l.), P, 10, 1889, št. 3, str. 48–49.

113 Franc Praprotnik: Učitelj, pospešitelj kmetijskega pouka v šoli in izvan nje, P, 11, 1890, št. 16, 17, 18, 20, str. 243, 264, 276 in 307.

114 Za šolske vrte ..., P, 11, 1890, št. 20, str. 319.

115 Radoslav Knaflič, Maribor, P, 11, 1890, št. 15, str. 238. Podpis: R. K.

116 Koprivnik Ivan, »Školski vrt« List za promicanje školskoga vrtnarstva, pčelarstva in svilarstva, P, 11, 1890, št. 6, str. 89–90. Podpis: K.

Štev. 23.

V Mariboru, 10. decembra 1891.

Tečaj XII.

Izkaža
10. in 25. dne
vsakega meseca

Stoji za
celo leto 2 gld.,
pol leta 1 — 60
črtl., — „ 30
(Posamezne številke
15 kr.).

Narodno
upravnica
opredela, izda:
„Zaveze-Krako“

Oznaniša,
krat naslova,
od krota 15 kr.

Način in načinje
posilja se
opravištvu
v Maribor.

POPOTNIK.

Glasilo

„Zaveze slovenskih učiteljskih društev“.

Izdajatelj in urednik:

M. J. Nerat, nadučitelj.

Odpre rekla-
macije so
posiljene prilož.

Spisi in dopisi
posiljajo se
uredništvu
v Maribor.

Prisilno, kakor
može, želi odgovor,
naj se priložne
primerne pošna
mrežka.

Na zaslonih do-
pisi se ne odražajo
ležišnja pona
so se sprejemajo.

Ročopisi
in na
vse pošna laje
se ne vračajo.

O nalogi šolskega vrta.

(Za nagrado.)

„Šolski vrt bodi razširjena učilnica, odpeta učna knjiga
ljudske šole ter posredovalec med šolo in domom.“

Šolska postava od 14. maja 1869. leta, s katero se je v Avstriji preosnovalo vse šolstvo na novi podlagi, določuje v § 63., da se ima na vsaki ljudski šoli na deželi po možnosti pripraviti vrt za učitelja in vrtna naprava za kmetijske poskuse. Tako se je položil temelj današnjim šolskim vrtom, da si je vže poprej morda tū in tam se nahajala kaka drevnina, katero si je napravil baš za sadjarstvo vnet učitelj.

Kolike važnosti je spretno urejen in dobro negovan šolski vrt za ljudsko šolo, tega ne pripezuje samo vsak učitelj, nego prepričanje o nju potrebi prodira tudi vedno bolj in bolj v širše kroge prebivalstva. Znamenite so v tem oziru besede Jablanczy-ja, ki pravi: „Pri nobedni ljudski šoli na deželi bi ne smelo nedostajati šolskega vrta. Vsaka občina, ki sklene na svoji ljudski šoli prirediti šolski vrt, vloži glavnico, katere bogate obresti bode vživala v blagostanji svojih bodočih občanov. Šola postane še le po šolskem vrtu našemu prebivalstvu prava šola za praktično življenje“.

Dandanes so se popeli šolski vrti vže na precej visoko stopnjo, da si ne po vseh deželah širne Avstrije jednako. V tem oziru je zlasti Štajerska pravi Eldorado šolskih vrtov v vsej Evropi. Tu je bilo lanskega leta blizu 700 šolskih vrtov, katerih skupno površje je znašalo nad 300.000 m².

Kako so šolski vrti razširjeni po slovenskih deželah, povedo nam številke v nastopni razpredelnici:*)

Ime dežele	Število ljudskih šol	Število šolskih vrtov	Število le drevnin	Število šol brez šol- skih vrtov
Kranjsko	297	167	3	127
Štajersko	254	85	137	32
Primorsko	157	51	—	106
Koroško	107	9	3	95
Skupaj	815	312	143	360

*) Podatki so posneti po „Popotnik-ovem koledarju za leto 1891“. Tu se oziroma samo na šole s slovenskim učnim jezikom ne všteti šol, ki so podrejene samostalnim mestnim šolskim svetom.

in 137 drevesnic, na Koroškem 9 šolskih vrtov in 3 drevesnice in na Primorskem 51 šolskih vrtov. Avtor nato zapiše, da so dosedanji pisci o šolskih vrtovih med seboj zelo različnega mišljenja o tem, kakšen naj bo ta vrt, pa tudi njegova pedagoško-didaktična stran je še premalo upoštevana. Naloga šolskega vrta je po njegovem vzgojna in poučna. Navaja mnenja številnih znanih pedagogov o pomenu kmetijskega pouka, nato pa opiše vzgojno vlogo vrta. Mladino navaja k složnosti, redu, natančnosti, opazovanju narave in njenih darov. Druga naloga šolskega vrta pa je učilo za mnogo predmetov v ljudski šoli od prirodropisa, prirodoslovja, domovinoslovja do jezikovnega pouka in računstva. Šolski vrt pa bi moral biti urejen tudi po krajevnih razmerah, kjer bi se gojili rastlinstvo, vinarstvo, hmeljarstvo in vrbarstvo. Avtor se tu dotakne pouka za deklice, ki naj bi se seznanile z »umnim zelenjadarstvom«, ki je še premalo upoštevano, a bi lahko dajalo v krajih blizu mest, trgov in letovišč kmetovalcu dobiček.¹¹⁷

Med dopisi je novica, da sta dobila učitelja Jožef Cizelj iz Lembaha in Franc Vrabič na Rumeči pri Ormožu darilo štajerske kmetijske družbe za pospeševanje sadjarstva po 20 gld. v srebru.¹¹⁸

V razpisu za kmetijski tečaj na deželni kmetijski šoli v Gorici je med drugim tudi to: »Desetim ljudskim učiteljem, kateri službujejo na šolah s šolskimi vrti, pa ne zmorejo sami stroškov za pot v Gorici in nazaj ter za bivanje v mestu, podeli se iz zaloga, ki ga je v ta namen dovolilo vis. c. kr. kmetijsko ministerstvo po 40 gld podpore.«¹¹⁹

Leta 1892 je izšel zelo zanimiv članek o kmečkih dekletih in ljudski šoli. Doslej so v zvezi s kmetijskim poukom omenjali le dečke. Nepodpisan avtor je v prvem delu sestavka opisal pomen kmečke gospodinje, v drugem pa, kako naj ljudska šola njihovo »izomiko popolnjuje.« To je lahko pri vseh predmetih v ljudski šoli, zelo pomembno je žensko ročno delo. Omenja tudi šolski vrt in da je to, kar je dečkom sadjarstvo, deklicam zelenjadarstvo. Prvič tudi omenja učiteljice, ki naj bi oskrbovale šolski vrt, kajti učenke bi z mnogo večjim veseljem »sledile ženski spretnosti.« Vsaka šola s šolskim vrtom bi morala imeti vrtnarsko knjigo, kamor bi deklice zapisovale, kaj so sejale, sadile in presajale. Tako bi se seznanile z gospodinjskimi deli na vrtu in na polju v vseh štirih letnih časih. Če pa šola nima vrta, bi morala gojiti vsaj cvetlice, ki »goje estetiški okus in plemenitijo otroško srce.« Na šolah, kjer so letne skušnje ob koncu leta, naj razstavijo tudi sadeže, sobne cvetlice in druge pridelke, da se »bode kmečki narod navduševal za šolo.«¹²⁰

V istem letniku je učitelj Fran Kocbek pisal o šolskem vrtnarstvu. V začetku je zapisal, da imamo še vedno premalo šolskih vrtov, vzroki pa so: »malomarnost krajskih šolskih svetov, ubožstvo občin, neugodne razmere tal (kakor na Krasu), a morebiti tudi nekaj malobrižnost nekaterih učiteljev.«¹²¹ Podal je statistiko šolskih vrtov za Kranjsko,

117 O nalogi šolskega vrta, P, 12, 1891, št. 23, 24, str. 361–363 in 377–381.

118 Za pospešitev sadjereje ..., P, 12, 1891, št. 7, str. 111.

119 Iz Goriškega, (Kmetijski tečaj za učitelje), P, 12, 1891, št. 14, str. 230.

120 Naše kmečko dekle pa ljudska šola, P, 13, 1892, št. 10, str. 148–149.

121 Fran Kocbek, Naše šolsko vrtnarstvo, I, P, 13, 1892, št. 7, str. 104. Podpis: F. K.

Naše šolsko vrtnarstvo.

Piše F. K.

I.

Dandanes, ko se povsod povdarja velika važnost šolskih vrtov kakor učilo in vzgojno sredstvo sploh, reklo bi se vodo v Savo nositi, ako bi natančneje razpravljali o njih pomenu. Navzlic temu je še mnogo slovenskih ljudskih šol, katerim nedostaje šolskega vrta. Vzroki temu nepovoljnemu pojavu so nekoliko malomarnost krajnih šolskih svetov, uboštvu občin, neugodne razmere tal (kakor na Krasu), a morebiti tudi nekaj malobrižnost nekaterih učiteljev.

Marsikaterega čitatelja bode zanimalo zvedeti, kakó so šolski vrti razširjeni po slovenskih deželah. Jini sem sestavil nastopne razpredelnice, vzemši podatke iz „Popota. koledarja“ za leto 1892. Evo jih!

Popotnik, letnik 13 (1892), št. 7, str. 104.

Štajersko in Primorsko za leto 1892. Kranjska je imela 115 vrtov in 59 drevesnic, Štajerska 70 vrtov in 134 drevesnic, Primorska, kamor je štel tudi šolska okraja Volosko in Pulj, pa 63 vrtov in 10 drevesnic ter Koroška 49 vrtov in 20 drevesnic. V drugem delu članka je pisal, da C. kr. vrtnarska družba za Štajersko v Gradcu vsako leto pošilja vodjem šolskih vrtov razna semena, da opravljajo razne poskuse in nato poročajo, kako so se posamezne rastline obnesle. Na slovenskem delu Štajerske je opravljalo take poskuse 110 šol. Naštevajo vse šole, ki so o poskusih poročale, in pa o uspehih, ki so jih pri poskusih dosegle.¹²²

V tretjem delu članka je omenil zborovanje Zaveze slovenskih učiteljskih društev, ki je bilo tega leta v Kranju. Tam so sklenili ustanoviti sekcijo za šolsko vrtnarstvo pod predsedstvom učitelja Vojteha Ribnikarja. Zatem je pisal, da je zelo pomembno, da mora biti šolski vrt urejen tako, da ustreza krajevnim razmeram. Citiral je odlomke iz knjige Gustava Pirca Vrtnarstvo, ki za šolski vrt priporoča sadjarstvo, vinarstvo, zelenjadarstvo in »lepotično vrtnarstvo«. Omenja tudi nemško knjigo Jablanzyja o šolskem vrtu, ki je izšla leta 1891. On je imel drugačno stališče kot drugi avtorji, saj je menil, da sadjarstvo in drevesnica ne spadata v šolski vrt, kajti učitelj ni strokovnjak za ti dve področji. Avtor članka je za tem napisal, da je prav naloga sekcije za šolsko vrtnarstvo, da natanko določi, kaj naj šolski vrt obsega z ozirom na krajevne razmere.

V četrtem delu članka je pisal o peticiji, ki jo je poslal kranjski deželni odbor deželnemu zboru o primernih nagradah učiteljem, ki imajo šolski vrt. Ta je potem sklenil, da se natanko določi, kakšen mora biti šolski vrt, da »se prišteva vzornim« in da se učiteljem, ki vrt vzdržujejo, prizna »redna letna remuneracija v znesku 36 gld., in sicer do preklica, to je, dokler je vrt uzoren, oziroma, dokler je za pouk v kmetijstvu podpora, ki znaša sedaj po postavku v proračunu normalno-šolskega zaklada 1600 gld.,

¹²² Ibid, I, II, P, 13, 1892, št. 7, str. 105–107.

Šolski vrti okraja goriške okolice s podatki uporabe od leta 1880.						
Šolski vrt						
v	usta- novljen leta	meri □	odgojilo se dreves			Oddalo se je cepljenih dreves in semena sočivja in zelenjave
			iz semena	vsadilo	po- cepilo	
Kamenjah .	1852	109	15	660	529	374 dreves razne vrste in plemena; različno sočivje in zelenjava.
Št. Andrežn .	1856	155	42	460	120	60 različnih dreves.
Sv. Križa . .	1879	1100	106	2730	2500	2030 dreves razne vrste in plemena; različno sočivje in zelenjava.
Renčah . .	1880	425	590	1740	1460	1137 dreves razne vrste in plemena.
Gorenjempolji	1881	110	160	710	675	600 dreves razne vrste in plemena.
Deskalah . .	1883	145	176	1020	840	756 dreves razne vrste in plemena; grah, fižol, salata, pesa in repa za pico.
Dolu	1884	144	200	300	173	34 različnih cepljencev.
Opatjenselo .	1885	156	156	950	450	400 t.j. 200 jablan, 100 različ. bresk., 100 cressnj; zgodnji grah.
Skupaj			1445	8550	6747	6391

Popotnik, letnik 13 (1892), št. 2, str. 24.

na razpolaganje.¹²³ Avtor članka meni, da naj bi kaj podobnega ukrenili tudi deželni zbori, zlasti na Štajerskem in Primorskem. Upal je, da bodo o tem razpravljali tudi na štajerski deželni učiteljski konferenci in spodbudili deželne zборе, naj denarno podpro šolske vrtove.

V tem letniku je tudi poročilo o Kmetijsko-gozdarski razstavi v Gorici, ki je bila odprta septembra 1890, in o tem, kako so na njej sodelovali slovenski učitelji. Ti so se je udeležili s pridelki iz šolskih vrtov in nabiranjem raznih pridelkov v občinah. Odlikovani sta bili šoli Kobarid in Sv. Lucija, učitelja v Kanalu in Višnjeviku, častna priznanja pa je dobilo 11 učiteljev. Veliko zaslug, da se je toliko učiteljev goriškega šolskega okraja udeležilo razstave, pa je imel šolski nadzornik Fran Vodopivec, ki je napravil razpredelnico o šolskih vrtovih v goriški okolici od leta 1880 dalje. Zbral je podatke 30. šol z letnicami ustanovitve vrta, njegovimi merami, koliko dreves so vsadili in koliko so oddali cepljenih dreves in semen sočivja in zelenjave.¹²⁴

Leta 1893 je izšel članek Janeza Koprivnika o šolskem vrtu v štirih nadaljevanjih. V začetku je opisal dober vpliv uspešnega vodenja šolskega vrta na učence in odrasle: »*Dečki poskušajo svoje spretnosti v požlahtnjevanji, obrezovanji in sajenji dreves po grmovji in po pašnikih, dočim so si poprej rezali šibe in bičnike z mladih sadnih dreves; mladeniči delajo po nedeljskih popoldneh po svojih drevesnicah, ko so poprej pohajkovali po*

¹²³ Ibid, III, IV, P, 13, 1892, št. 14, str. 216–217.

¹²⁴ Kmetijsko-gozdarska razstava v Gorici leta 1891 in slovensko učiteljstvo, P, 13, 1892, št. 2, str. 23–25.

krčmah in postopali po kegljiščih, trateč čas in zapravljajoč denar; gospodarji snažijo drevice in zasledujejo škodljivi mrčes, česar prej niso delali; deklice gojijo po vrtu in po loncih lepe cvetice, kar jih poprej ni veselilo; gospodinje pridelujejo zlahotne in boljše zelenjad, ker so takšno opazovale na šolskem vrtu, one pridno trebijo po domačem vrtu plevel, ker so videle šolski vrt snažen, čist in čeden.»

Zatem je napisal, da bo v sestavku »skušal naslikati šolski vrt, kakoršnega zahtevajo strokovnjaki in zahtevajo predpisi naših zapovedujočih šolskih oblastij, da spolnjuje svojo nalogo kot vzgojevalno in učno sredstvo naših ljudskih šol ...«¹²⁵ Naprej je pojasnil, kje naj leži šolski vrt, kako naj bo velik in kako urejen. Nato je v 31. kratkih opisih obdelal vse, kar naj bo na vrtu, od ute, čebelnjaka, bazena, drevesnice, trate, posameznih rastlin, rož in začimb. V 26. poglavju je opisal delo na vrtu po posameznih mesecih in vrtno orodje. Ob koncu je omenil tudi važnost pogodbe s krajevnim šolskim svetom in literaturo o šolskem vrtu. Kot dodatek k članku je opisal tudi trsno uš in kako jo zatirati.¹²⁶

Fran Kocbek je nadaljeval s statističnim pregledom šolskih vrtov po posameznih deželah in jih primerjal s prejšnjim letom. Na Kranjskem se je število šolskih vrtov pomnožilo za 13, drevesnic za 14, na Štajerskem je bilo 13 več šolskih vrtov in 5 drevesnic, na Koroškem se je znižalo število šolskih vrtov za 6 in za eno drevesnico. Na Primorskem ni bilo sprememb.¹²⁷

V poročilu o peti skupščini Zaveze slovenskih učiteljskih društev, ki je bila tega leta v Mariboru, je tudi poročilo o sekciji za šolsko vrtnarstvo. Tam je profesor Janez Koprivnik predaval o šolskem vrtu, predavanje je objavil Popotnik. Odgovarjal je na vprašanja posameznih učiteljev, nato pa je udeležence povabil na vrt učiteljskega, kjer jim je nekatere stvari tudi praktično pokazal. Vsi udeleženci zborovanja so prejeli tudi litografirani načrt tega vrta.¹²⁸

V letniku 1894 je med slovstvenimi novicami podatek o knjigi Janeza Koprivnika Šolski vrt, ki je ponatis članka iz Popotnika.¹²⁹

V letniku 1895 je med dopisi tudi opozorilo deželnega šolskega nadzornika Vi-ljema Linhartta učiteljem, ki niso prejeli semen, ki jih je podarila vrtnarska družba iz Gradca za poskuse v šolskih vrtovih. Ti naj družbi pišejo, da bodo pravočasno dobili semena in s poskusi pričeli, čim bo ugodno vreme.¹³⁰

V številki, ki je izšla 10. avgusta, je poziv šolskim vrtnarjem, naj se udeleže zborovanja Zaveze v Novem mestu, ki bo 4. in 5. septembra. Tam naj v sekciji za šolske vrtove pripravijo poročila o svojih izkušnjah pri vrtnarjenju.¹³¹ Poročil o delu sekcij na tem zborovanju ni bilo.

125 Janez Koprivnik, Šolski vrt, vzgojevalno in učno sredstvo naših ljudskih šol, P, 14, 1893, št. 21, str. 326–330.

126 Ibid, št. 22, 341–143, št. 23, str. 362–364, št. 24, str. 369–373.

127 Fran Kocbek, Naše šolsko vrtnarstvo, P, 13, 1892, št. 7, str. 102–104, Podpis: F. K.

128 Peta skupščina »Zaveze slovenskih učiteljskih društev« v Mariboru, P, 14, 1893, št. 18, str. 278.

129 Književne novosti, P, 15, 1894, št. 4, str. 64.

130 Za šolske vrtnarje! P, 16, 1895, št. 5, str. 79.

131 Sekcijski načelnik, Poziv šolskim vrtnarjem! P, 16, 1895, št. 15, str. 239.

Leta 1896 je med dopisi tudi kratko poročilo o šolskih vrtovih na Kranjskem. Konec leta 1895 je bilo 212 šolskih vrtov in 170 sadnih drevesnic. Največ jih je bilo v postojnskem okraju, sadnih drevesnic pa v novomeškem okraju.¹³²

Ob koncu leta so našteje šole na Kranjskem, ki jim je kranjski deželni odbor dal denarne nagrade. Deset šol je dobilo 50 gld, dvanajst pa po 25 gld.¹³³

Tudi leta 1898 je bila objavljena kratka statistika o šolskih vrtovih in drevesnicah na Kranjskem. Zanimiv je podatek, da je tokrat število manjše, in sicer, da je šolskih vrtov 210, drevesnic pa 158. V 172. šolah poučujejo sadjarstvo, v 118. kmetijstvo, posamezne panoge pa so: »cvetličarstvo, zelenjadarstvo, trtoreja, čebelarstvo, vinarstvo, obdelovanje travnikov, poljedelstvo, živinoreja, gnojenje, gozdarstvo, lepotno vrtnarstvo in vrboreja.«¹³⁴

Tega leta je odvetnik Vekoslav Kukovec objavil članek o novem šolskem prazniku – drevesnem dnevu, ki so ga pričeli praznovati v Ameriki. Opisal je, kako je potekal tak dan v New Yorku. Učenci so na ta dan posadili drevo, ki so ga poimenovali po kakšni znani osebnosti. Tak dan bi lahko imeli tudi pri nas in imeli »Prešernove lipe« ali recimo »Slomšekove bruške«. Opozoril je na pomanjkanje dreves v Sloveniji, zlasti na Krasu. Ker se po njegovem pri nas na vlado ni zanašati, je naša rešitev »narodna samopomoč«, vodilno vlogo pa naj prevzamejo učitelji. Kmetijskih šol in potovalnih učiteljev je odločno premalo, zato je pozval učitelje, naj delujejo in ne odnehajo prej, dokler »po naših opuščenihi gričih in planinah zazeleni mladi gozdovi, da se bode vsaka kmetija ponašala z lepo urejenimi sadovnjaki, da se oživi in pomladi naši zdaj uničeni vinogradi in da bujnejše vseveto naša zanemarjena žitna polja!«¹³⁵ To bodo spomeniki učiteljevega dela med ljudstvom.

Učitelj Dragotin Česnik je na X. glavni skupščini Zaveze v Ljubljani, ki je bila 1. in 2. avgusta 1898, poročal o desetletnem delu Zaveze. Omenil je tudi vrtnarski odsek, ki mu je najprej predsedoval Vojteh Ribnikar, po njegovi smrti leta 1895 pa Janez Koprivnik. Ta je dvakrat tudi predaval, in sicer v Mariboru »Kakšen naj bode šolski vrt?« in v Gorici »O cepljenju vinske trte.«¹³⁶

Sklep

Naš prvi pedagoški časopis Šolski prijatelj, ki je izhajal med letoma 1852 in 1857, je imel kar nekaj sestavkov, ki so poudarjali pomen sadjarstva. Svoje izkušnje na tem področju sta opisala znana pedagoga Peter Musi in Simon Rudmaš. Članek o sadjarstvu na Koroškem je postavil za zgled šole, ki so že imele drevesnice in učitelje, ki so poučevali na teh šolah.

132 Šolski vrti na Kranjskem, P, 17, 1896, št. 7, str. 80.

133 Za šolske vrte, P, 17, 1896, št. 23, str. 371.

134 Šolski vrti in drevesnice na Kranjskem, P, 19, 1898, št. 4, str. 63.

135 Vekoslav Kukovec, Nov šolski praznik »Arbor-day« - »Drevesni dan«, P, 19, 1898, št. 22, str. 337–339, št. 23, str. 353–356.

136 Dragotin Česnik, Desetletno delovanje »Zaveze slovenskih učiteljskih društev« (Od l. 1888 do l. 1898), P, 19, 1898, št. 18, str. 277.

Drugi pedagoški list Učiteljski tovarš je pričel izhajati leta 1861 in ima največ sestavkov o šolskih vrtovih. Kar nekaj učiteljev je posredovalo svoje izkušnje pri pouku sadjarstva, svetovali so drugim učiteljem, kako naj se lotijo tega pouka in kako naj uredijo pri šolah vrtove in drevesnice. Objavljena so poročila o učiteljskih zborovanjih, na katerih so razpravljali o tem vprašanju, ter poročila šolskih nadzornikov. Pisali so o tistih redkih učiteljih, ki so bili pri poučevanju kmetijstva najbolj uspešni. Zanimivo je tudi, da knjige o šolskem vrtu, ki je leta 1870 izšla v nemščini, učitelji niso sprejeli z navdušenjem. Učitelj Srečko Stegnar je zapisal, da so še najbolj zanimivi knjigi dodani načrti o tem, kakšni naj bi bili šolski vrtovi. Učitelji pri nas pa rabijo predvsem sredstva, da bi lahko uredili take vrtove in jih vzdrževali.

Zelo redka pa so bila poročila učiteljev, ki so učence učili čebelarstva in svilarstva. Učiteljski tovarš je objavil tudi okrožnico kranjskega deželnega odbora in ukaz ministrstva za uk in bogočastje o kmetijskem pouku in šolskem vrtu, ki sta izšla leta 1875 in 1876.

V Slovenskem učitelju, ki je izhajal med letoma 1872 in 1877 v Mariboru, je kar nekaj daljših člankov o šolskem vrtu, učitelj Blaž Pernišek je navedel tudi slovensko in nemško literaturo, ki bi jo moral poznati učitelj pri pouku kmetijstva. Je tudi nekaj krajših poročil o šolskih vrtovih in drevesnicah na Štajerskem V listu je tudi poročilo ministrstva o šolstvu v letu 1874 na Štajerskem, Kranjskem, Koroškem in Primorskem, kjer je omenjeno, da se je zlasti na Štajerskem kmetijski pouk zelo razširil in dosegel lepe rezultate. V drugih deželah so največ poučevali sadjarstvo, zatem poljedelstvo, nekoliko manj pa čebelarstvo in svilarstvo.

V člankih in poročilih o drevesnicah in pouku v sadjarstvu opazimo, da je v tem času malo šol, ki so imele pri šolskem posloju drevesnico in vrt. Sprva je učitelj v sadjarstvu poučeval otroke, ki so imeli doma vrt, da so sadili drevje in so nato hodili po posameznih vrtovih in si ogledovali pridelek. Veliko drevesnic so imeli na zemljiščih kmetijskih družb, občinskem zemljišču ali pri graščinah.

V glasilu Šola, ki je začelo izhajati leta 1880, so sestavki, povezani s stanjem šolskih vrtov na Goriškem. Lista Učiteljski tovariš in Popotnik imata po tem letu kar nekaj daljših člankov o šolskih vrtovih. Učitelji so posredovali svoje izkušnje pri delu na vrtovih in svetovali, kakšen naj bo šolski vrt. Poleg sadjarstva in dela v drevesnicah so obravnavali tudi zelenjadarstvo in cvetlice. Največ prispevkov so napisali učitelji Matija Rant, Vojteh Ribnikar, Anton Likozar, Franc Praprotnik, Fran Kocbek in profesor na mariborskem učiteljišču Janez Koprivnik, ki je svoje članke strnil v knjigo, ki je izšla 1894. O šolskem vrtu so tudi predavali na učiteljskih konferencah in občnih zborih učiteljskih društev. Tudi Zaveza slovenskih učiteljskih društev je leta 1893 pridobila sekcijo za šolsko vrtnarstvo. Doslej so dela na šolskem vrtu v člankih namenjali učiteljem in dečkom, v 90. letih pa so prvič omenjene tudi deklice, ki naj bi pod vodstvom učiteljic obdelovale zelenjavni vrt in rože. Izšlo je tudi več ministrskih ukazov v zvezi s šolskim vrtom, predvsem zanimiva je bila polemika o tem, kdo uživa dohodke s šolskih vrtov. S pridelki na šolskih vrtovih in njihovimi načrti so učitelji sodelovali na razstavi ob 40-letnici cesarjeve vlade leta 1888 v Celju in na Kmetijsko-gozdarski razstavi leta 1890 v Gorici in dobili tudi nagrade. Z učitelji so sodelovala tudi novoustanovljena sadjarska društva v Mariboru in Šentjurju.

Viri

Šolski prijatelj 1852–1855

Prijatelj 1855

Slovenski prijatelj 1856

Učiteljski tovarš 1861–1872

Učiteljski tovariš 1873–1899

Slovenski učitelj 1872–1877

Šola 1880–1884

Popotnik 1880–1899

Zusammenfassung

Slowenische pädagogische Zeitschriften über den Schulgarten bis zum Jahre 1900

Tatjana Hojan

In der Zeit bis zum Jahre 1900 erschienen auf slowenischem Gebiet fünf pädagogische Zeitschriften. Drei für kurze Zeit, "Učiteljski tovariš" ("Lehrerkamerad") während des gesamten Zeitraums und "Popotnik" ("Wanderer") von 1880 an. In allen wurden Beiträge über Schulgärten veröffentlicht. Die Zeitschrift "Šolski prijatelj" ("Schulfreund), die in Klagenfurt erschien, widmete besondere Aufmerksamkeit den Schulen in Kärnten, während sich die Zeitschrift "Slovenski učitelj" ("Slowenischer Lehrer"), die in Maribor erschien, den Schulen in der Steiermark und "Šola" aus Gorica ("Schule") den görzer Schulen widmeten. "Učiteljski tovariš" enthält die meisten Angaben über Schulen in Krain, "Popotnik", der in Celje und Maribor erschien, über Schulen in der Steiermark.

Herausgeber der erwähnten Zeitschriften ermutigten die Lehrer, die bereits Schulgärten und Baumschulen hatten, über ihre Arbeit zu berichten, weshalb man viele derartige Aufsätze auch finden kann. Nach 1880 wurden längere Beiträge veröffentlicht, die Gemeinsamkeiten haben. Sie alle unterstreichen die Bedeutung der Landwirtschaft und ihrer Zweige für unser Land und die Rolle der Lehrer bei der Vermittlung von Wissen den Schülern und Erwachsenen. Sie erörterten den Schulgarten, seine Lage, den Umfang, die Arbeit und seine Bedeutung für die Erziehung. Sie betonten auch die Befolgung der örtlichen Lage und die Anpassung der Landwirtschaft. Vorträge auf den Lehrerversammlungen wurden immer häufiger und der Bund der slowenischen Lehrerverbände hatte von 1893 an auch eine Sektion für Schulgärtnerei. Im Jahre 1894 wurde das erste slowenische Buch über den Schulgarten, dass von Janez Koprivnik, Professor an der Lehrerbildungsanstalt in Maribor, verfasst wurde, veröffentlicht. In Zeitschriften wurde auch über Bücher und Zeitschriften geschrieben, die Lehrer mit Schulgärten beachten sollten. Interessant ist, dass man lange bei der Arbeit im Schulgarten nur Lehrer und Jungs erwähnte. Erst in den 90er Jahren wurden auch Lehrerinnen und ihre Arbeit im Schulgarten mit Mädchen erwähnt. Es wurden auch verschiedene Statistische Berichte über Schulgärten in einzelnen Ländern und Länderausstellungen, auf denen Lehrer mit ihren Schülern teilgenommen haben und zahlreiche Auszeichnungen bekommen haben, veröffentlicht.